

GÖTEBORGS UNIVERSITET HANDELSHÖGSKOLAN

Juridiska institutionen
Juristprogrammet
Examensarbete, 30 högskolepoäng
VT 2013

Integrationsklausulen i svensk rätt

En analys av dess tolkning och rättsverkan

Författare: Georg Dellborg
Handledare: Ingmar Svensson
Ämnesområde: Avtalsrätt

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	6
Använda förkortningar	8
1 Inledning	10
1.1 Några exempel på integrationsklausuler	12
1.2 Syfte och frågeställning	12
1.3 Metod och material	13
1.4 Avgränsningar	14
1.5 Disposition	15
1.6 Terminologi	15
2 "The parol evidence rule" och integrationsklausuler	17
2.1 Amerikansk rätt	17
2.1.1 Grunden för "the parol evidence rule"	17
2.1.2 Innebörden av "the parol evidence rule"	19
2.2 Engelsk rätt	20
2.2.1 Den rättsliga grunden för "the parol evidence rule"	20
2.2.2 Innebörden av "the parol evidence rule"	22
2.3 Integrationsklausulens rättsverkningar	22
3. Integrationsklausuler i internationella rättskällor	25
4. Vad är problemet med integrationsklausuler i svensk rätt?	27
4.1 Avtal, avtalsinnehåll och tolkning(sdata)	29
4.2 Avtalspreliminärer som tolkningsdata	30
5 Bedömningen av integrationsklausuler	33
5.1 Dold och öppen kontroll av avtalsvillkor	33
5.2 Särskilt om standardavtal – klausulens inkorporering	34
5.2.1 Standardavtal	34
5.2.2 Klausulens inkorporering i avtalet	35
5.3 Tolkning av integrationsklausulen	37
5.4 Jämkning och ogiltighet	40

5.4.1 36§ AvtL.....	40
5.4.1.2 Värdet av förmåner.....	45
5.4.1.3 Partsbruk, kulans.....	46
5.4.2 Något om övriga ogiltighetsregler i AvtL.....	47
6. Hur påverkar integrationsklausulen tolkningen av avtalet?	49
6.1 Egentlig tolkning.....	49
6.2 Utfyllning	52
7 Avslutande diskussion	55
Allmänna principer för tillämpningen av integrationsklausuler i svensk rätt	61
Bilaga: utdrag ur Restatement (second), UniP, PECL och DCFR s.....	62
Käll- och litteraturförteckning	65

Summary

This thesis deals with the effects of merger clauses (also referred to as integration clauses or entire agreement clauses) in Swedish business-to-business contracts. A merger clause is a contractual term explaining that the written contract is the parties' final and exclusive agreement. The purpose of a merger clause is to show that the parties consider themselves bound by the contents of the written contract only and that statements and previous agreements made during the negotiations is superseded by the contract. In Anglo-Saxon law, this will have the effect of barring the parties from presenting extrinsic evidence to modify, contradict, or add to the written agreement. This effect is based on "the parol evidence rule."

Merger clauses are frequently used in American and English contracts and are increasingly being used in Sweden. Sweden has no "parol evidence rule," however. In Swedish law, the interpretation of a contract is not solely based on its wording but on a larger picture in which negotiations and other circumstances surrounding the establishing of the contract is considered relevant. This creates uncertainty about what the effects of merger clauses in Swedish contracts are. Swedish law lacks provisions relating to merger clauses, but they are regulated in some international legal frameworks that can be applied by Swedish courts.

The thesis focuses on the question of how the merger clause may be assessed by a Swedish court and what effect it will have on the interpretation of the contract. The main issue here is the degree to which the merger clause can disable Swedish principles of contractual interpretation, and whether Swedish rules and principles of contract law can lead to a restrictive interpretation or adjustment of the clause.

The thesis concludes that merger clauses are generally valid and fair when they occur in business-to-business contracts. Yet in some circumstances, the court may interpret the clause against its wording or adjust it to avoid a result that is considered unfair. This may be the case when the clause has been negotiated on unequal terms, or when the clause has been applied inconsistently by the parties. It is also important whether the clause has been individually negotiated, or whether it is merely a so-called general condition which has been formulated in advance of the negotiations. In the latter case, the interpretation may be more restrictive.

In a case where the merger clause is clearly designed and the parties has equal bargaining power, the effect of the clause is to give greater weight to the provisions of the written contract and less weight to statements and information provided during the negotiations. In these cases, the agreement may not normally be modified, contradicted or supplemented based on anything that occurred during the

negotiations. The negotiations may however be used to interpret and specify the meaning of the writing. In some circumstances however, it may lead to an unfair result not to let statements made during the negotiations prior to the agreement affect the content, and in these cases it is necessary to derogate from this rule. The dividing line is unclear, however, and will probably remain so for the foreseeable future, as case law on the issue is extremely scarce in Sweden.

Sammanfattning

Denna uppsats behandlar rättsverkan av integrationsklausuler i svenska kommersiella avtal. Integrationsklausuler är avtalsvillkor som förklarar att det skriftliga avtalet är parternas slutliga och fullständiga uppgörelse. Syftet med dem är att visa att parterna bara anser sig bundna av innehållet i det skriftliga avtalet och att uttalanden och tidigare överenskommelser som gjorts under förhandlingarna ersätts av detta. I angloamerikansk rätt får detta effekten att bevisning om vad som hänt före avtalet inte tillåts för att ändra, motsäga eller utfylla det skriftliga avtalet. Detta följer av vad som brukar kallas "the parol evidence rule."

Integrationsklausuler används frekvent i amerikanska och engelska avtal och används allt oftare även i Sverige. Sverige har emellertid ingen motsvarighet till "the parol evidence rule." I svensk rätt anses sedan länge att tolkningen av ett avtal inte endast ska utgå från dess (skriftliga) ordalydelse, utan från en helhetsbedömning av alla omständigheter som kan vara av betydelse för dess innebörd, däribland vad som sagts och gjorts under avtalsförhandlingarna. Detta skapar en osäkerhet om vad rättsverkan av integrationsklausuler i svenska avtal är. Bestämmelser om integrationsklausuler saknas i svensk rätt, men finns i vissa internationella regelverk som svenska domstolar har möjlighet att tillämpa.

Uppsatsen koncentrerar sig på frågan hur integrationsklausulen kan komma att bedömas av en svensk domstol och vilken rättsverkan den får på avtalet i övrigt. De dominerande delfrågeställningarna är i vilken grad integrationsklausulen kan sätta svenska principer för avtalstolkning ur spel, och om svenska avtalsrättsliga regler och principer kan leda till en restriktiv tolkning eller jämkning av klausulen.

Uppsatsen finner att integrationsklausuler inte generellt är ogiltiga eller oskäligen när de förekommer i kommersiella avtal. I undantagsfall kan klausulen tolkas mot sin lydelse eller jämkas. Bidragande orsaker till detta kan vara att avtalsparterna förhandlat på ojämlika villkor eller att klausulen tillämpats inkonsekvent. Det har också betydelse om klausulen varit föremål för individuell förhandling eller om den endast är ett s.k. standardvillkor, där tolkningen i sistnämnda fall kan bli mer restriktiv.

I en situation där integrationsklausulen är tydligt utformad och har förhandlats fram på jämlika villkor får den effekten att det skriftliga avtalet får större vikt och att det som förekommit under förhandlingarna får mindre vikt. Avtalet får normalt inte ändras, motsägas eller utfyllas grundat på avtalspreliminärerna. Avtalspreliminärerna får dock användas för att tolka och precisera betydelsen av själva avtalstexten. I speciella situationer kan det leda till ett oskäligt resultat att inte låta det som

sagts under förhandlingarna före avtalet påverka innehållet och i dessa fall måste undantag göras från denna huvudregel. Var gränsen går exakt är emellertid oklart, och kommer troligtvis så att förbli under överskådlig tid då domstolspraxis i frågan är mycket ovanlig.

Förord

Med färdigställandet av denna uppsats avslutar jag mina juridikstudier vid Göteborgs Universitet. De år av studier som nu ligger bakom mig har format min person i många avseenden och lagt en stabil grund för nästa fas i mitt liv.

Jag vill tacka min familj för all den uppmuntran och det stöd jag har fått, och jag hoppas att jag gjort er alla stolta. Jag vill också tacka min handledare Ingmar Svensson, som med stort intresse och engagemang följt framväxten av denna uppsats. Tack även till Christopher Lack som genom korrekturläsningen bidragit till förbättringar.

Ett sista tack till Therese, som inspirerade mitt 19-åriga jag till både dåliga och bra beslut, varav juridikstudierna var ett.

Göteborg, juni 2013

Georg Dellborg

Använda förkortningar

HD	Högsta domstolen
AD	Arbetsdomstolen
MD	Marknadsdomstolen
AvtL	Lag (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område
KöpL	Köplag (1990:931)
Kköpl	Konsumentköplag (1990:932)
JB	Jordabalk (1970:994)
KtjL	Konsumenttjänstlag (1985:716)
AVLN	Lag (1984:292) om avtalsvillkor mellan näringsidkare
Komml	Lag (1914:45) om kommission
RB	Rättegångsbalk
DAL	Distans- och hemförsäljningslag (2005:59)
UnIP	Unidroit Principles of International commercial Contracts
PECL	Principles of European Contract Law
DCFR	Draft Common Frame of Reference
UCC	Uniform Commercial Code
CISG	Lag (1987:822) om internationella köp

1 Inledning

Integrationsklausuler är en typ av avtalsvillkor med ursprung i angloamerikansk rätt som används för att markera att ett skriftligt avtalsdokument utgör parternas hela överenskommelse.¹ Ur avtalsparternas synvinkel är klausulens viktigaste funktion att skapa förutsägbarhet i avtalsförhållandet.² Ett avtal kan föregås av långa förhandlingar där ett stort antal personer är inblandade. I samband med detta kan företagens representanter göra en mängd uttalanden och erbjudanden, de kan upprätta *letters of intent*, föravtal eller delöverenskommelser. Olika förslag till uppgörelser kan förkastas och företagens ledning kan ändra åsikt om olika frågor under förhandlingens gång. När affären slutligen är i lås och ett avtal har utarbetats, kan avtalsparterna vilja understryka att man bara är bundna av innehållet i det skriftliga avtalet och inte av allt det som sagts och gjorts under förhandlingarna som föregick det.

I angloamerikansk rätt har integrationsklausulen stöd av en rättsregel som kallas "the parol evidence rule." Regeln har en lång historisk förankring i både USA och Storbritannien.³ Förenklat innebär den att när ett slutgiltigt och fullständigt avtal föreligger, får ingen av avtalsparterna inför domstol föra annan bevisning (dvs. bevisning som inte utgörs av avtalsdokumentet) för att ändra, motsäga eller lägga till nya villkor till avtalet. "Parol" kommer från franskans ord för oral eller muntlig, men regeln tar sikte på såväl muntlig som skriftlig bevisning.⁴

Utöver att parterna ges möjlighet att skydda sin överenskommelse, anser man i de angloamerikanska rättssystemen också att regeln har samhällliga fördelar. Inom nationalekonomin anses det allmänt att osäkerhet om ett avtals bestånd och risk för omfattande rättsprocesser minskar antalet transaktioner, och därmed välbefindandet i ett land.⁵ Genom att domstolen begränsar sin prövning till det skriftliga avtalet blir rättsprocesser smidigare och billigare, och man tänker sig också att regeln uppmuntrar näringsidkare att reglera sina mellanhavanden i uttömmande skriftliga avtal vilket skapar en större stabilitet och säkerhet i hela ekonomin. I ett engelskt rättsfall från 2003 sammanfattade en domare regelns fördelar med följande ord:

"The rule that other evidence may not be adduced to contradict the provisions of a contract contained in a written document is fundamental to the mercantile law of this country; the bargain is the document; the certainty of the contract depends on it [...] This rule is one of the great strengths

---

¹ Farnsworth s 205.

² Gorton s 183.

³ Farnsworth s 192. Se även Hellner s 185.

⁴ Farnsworth s 193.

⁵ Dahlman, Glader & Reidhav s 87.

of English commercial law and is one of the main reasons for the international success of English law in preference to laxer systems which do not provide the same certainty.”⁶

Integrationsklausuler är inte längre ett specifikt angloamerikanskt fenomen utan förekommer i många länder, däribland Sverige.⁷ I grunden är detta en effekt av ekonomins globalisering där framförallt de amerikanska och engelska sätten att göra affärer influerar andra länder. Sverige har emellertid inte någon motsvarighet till ”the parol evidence rule.” Svenska domstolar är i princip fria att beakta all bevisning som läggs fram av parterna, och är därmed benägna att tolka avtal mer i ett helhetsperspektiv där inte bara avtalstexten utan även omständigheterna runt avtalsslutet vägs in.⁸ Användningen av integrationsklausuler i svenska avtal bäddar därför för en juridisk kulturkrock. Den grundläggande svårigheten består här i att integrationsklausulen utformats för att passa ett annat rättssystem än det svenska. Klausulen är avsedd att få en viss effekt i ett regelsystem som bygger på delvis andra syften och överväganden än vad svensk avtalsrätt gör, och svenska domstolar är inte bundna av detta regelsystem. Samtidigt råder en långtgående avtalsfrihet i kommersiella förhållanden. Domstolen kan inte bortse från ett avtalsvillkor bara för att det har en utformning eller ett ursprung som man inte är van vid att möta. Utgångspunkten vid tolkningen av ett avtal måste vara att parterna haft ett syfte med de villkor de tagit in i avtalet. Detta syfte bör ges genomslag i domstolens avgörande, i den mån resultatet inte strider mot tvingande lagstiftning eller är oskäligt. Denna uppsats ska undersöka vilka närmare problem detta aktualiserar och hur de kan komma att lösas när ett avtal innehållande en integrationsklausul blir föremål för tvist i en svensk domstol.

---

⁶ Shogun Finance Ltd v. Hudson, 2003.

⁷ Hellner i Festskrift till Bengtsson s 201.

⁸ Gorton s 192.

1.1 Några exempel på integrationsklausuler

This writing contains the entire agreement of the parties and there are no promises, understandings, or agreements of any kind pertaining to this contract other than stated herein.⁹

This Contract constitutes the entire agreement between the Parties, and no promise, undertaking, representation, warranty or statement by either Party prior to the date of this Contract stated in Box 1 shall affect this Contract. Any modification of this Contract shall not be of any effect unless in writing signed by or on behalf of the Parties.¹⁰

Detta avtal utgör parternas fullständiga reglering av de frågor som avtalet berör. Alla muntliga eller skriftliga åtaganden eller utfästelser som föregått avtalet ersätts härav.¹¹

1.2 Syfte och frågeställning

Ett rättsvetenskapligt arbete bör tillföra något nytt, antingen genom att behandla ett nytt problem eller genom att anlägga ett annorlunda eller fördjupat perspektiv på problemet jämfört med tidigare författa framställningar.¹² Integrationsklausuler har i Sverige behandlats i ett antal artiklar¹³ och studentuppsatser.¹⁴ De flesta av dessa arbeten utgår från ett komparativt perspektiv och ofta ligger en klar tyngdpunkt på utländska rättskällor. Slutsatserna om vad en integrationsklausul egentligen får för effekt i ett svenskt avtal är ofta vaga eller försiktiga. Detta har skapat både nyfikenhet, och en viss frustration, under faktasamlandet som föregått mitt eget skrivande.

Denna uppsats lägger därför tyngdpunkten på klausulens effekt inom svensk rätt. Den strävar efter att gå djupare in i de olika rättsliga frågeställningar klausulen ger upphov till, såsom frågan om oskälighet, vilken betydelse omständigheterna runt klausulens tillkomst har för dess rättsverkan, och hur den förhåller sig till de regler och principer för avtalstolkning som finns i svensk rätt. Syftet är att

---

⁹ Exemplet avser ett generiskt avtal och är hämtat från Farnsworth, s 233.

¹⁰ Exemplet kommer från "Newbuildcon," standardavtal för skeppsbyggnadskontrakt och refereras av Gorton s 184.

¹¹ Exemplet avser aktieöverlåtelseavtal och är hämtat från Sjöman i JT 2002 s 935.

¹² Sandgren s 17.

¹³ Se bl.a. Adlercreutz i Festskrift till Ramberg, Gorton i Festskrift till Heumann samt Hellner i Festskrift till Bengtsson.

¹⁴ Se bl.a. Åkesson, Johan, *Integrationsklausuler i svensk, engelsk och amerikansk avtalsrätt*, Lund 2010, samt Nilsson, Jenny, *Integrationsklausulen – Rättsverkan och funktion i svensk och angloamerikansk rätt*, Lund 2010.

dra så konkreta slutsatser som möjligt om hur domstolen kan komma att bedöma klausulen i olika situationer, och hur detta påverkar tolkningen av avtalet i övrigt. Frågeställningarna för denna uppsats blir därför följande:

- Vilken funktion fyller integrationsklausulen i angloamerikansk rätt?
- Kan en integrationsklausul upprätthållas av en svensk domstol?
- Vilken rättsverkan kommer klausulen i så fall att få?

Tyngdpunkten i uppsatsen ligger som nämnts på svensk rätt, vilket innebär att den första frågeställningen får en mer översiktlig behandling som främst syftar till att fungera som bakgrund för de två sistnämnda frågeställningarna.

1.3 Metod och material

Uppsatsens frågeställningar besvaras genom användandet av rättsvetenskaplig metod, där tyngdpunkten ligger på rättskällelära och juridisk metod. Rättskälleläran är den snävaste formen av juridisk analys och pekar ut vilka rättskällor som är relevanta för att analysera vad gällande rätt är i en viss fråga, och hur dessa rättskällor kan prioriteras och tolkas.¹⁵ I uppsatsen tillämpas denna metod genom att tillämpliga rättskällor kartläggs och analyseras. Juridisk metod innefattar rättskällelära, men inkluderar också tillämpningen av gällande rätt på olika faktiska förhållanden samt principer för tolkning av avtal och andra rättshandlingar,¹⁶ vilket får en framskjuten roll i uppsatsens avslutande kapitel. Uppsatsens slutsatser kommer att sammanfattas i ett antal punkter som är tänkta att kunna fungera som allmänna principer för tillämpningen av integrationsklausuler i svensk rätt.

Angående de rättskällor som använts kan följande sägas. I USA finns ett antal bestämmelser om integrationsklausuler kodifierade i UCC och Restatement (second). I övrigt finns i både USA och Storbritannien rika mängder rättspraxis och doktrin på området. Dessa rättskällor är inte bindande för en svensk domstol. För att kunna besvara frågan vilken effekt en integrationsklausul i ett svenskt avtal kan få, behöver man dock förstå vilket syfte klausulen fyller och här är det centralt att förstå regleringen av klausultypen i angloamerikansk rätt.

---

¹⁵ Sandgren s 36.

¹⁶ A.a s 38.

Sverige saknar, med undantag för en specialbestämmelse i CISG, uttrycklig lagstiftning om integrationsklausuler. De internationella regelverken UniP, PECL och DCFR erbjuder vissa riktlinjer. Dessa regelverk utgör *soft law* och är inte per automatik bindande för en svensk domstol. HD har dock refererat till dem i ett antal avgöranden och de kan därmed fungera som en rättskälla i Sverige, i synnerhet när en fråga är oreglerad i inhemsk svensk rätt.¹⁷ Med undantag för ett rättsfall från Arbetsdomstolen 2007 saknar Sverige domstolspraxis på området, även om det finns en del skiljedomar som aktualiserat olika rättsliga problem kopplade till integrationsklausulen. Det existerar en del svensk doktrin på området och denna får därmed en ganska framskjuten plats i uppsatsen. Arbetet med denna uppsats har ofta handlat om att plocka fragment från internationell *soft law*, svensk doktrin, lagstiftning och praxis i närliggande rättsfrågor, och försöka lägga pussel i jakten på ett svar på frågeställningarna.

1.4 Avgränsningar

Det förekommer att integrationsklausuler kombineras med en klausul som stadgar att ändringar i avtalet måste ske skriftligen. På engelska kallas detta "no-oral-modification-clause." Denna klausultyp behandlas inte i uppsatsen. Skälet till detta är att den aktualiserar delvis andra juridiska problem, och av tids- och utrymmesskäl måste uppsatsens omfattning begränsas. Adlercreutz har dock behandlat denna klausultyp tillsammans med integrationsklausuler.¹⁸

Uppsatsens huvudsakliga inriktning är integrationsklausuler i *svensk rätt*. Till den del uppsatsen behandlar angloamerikansk rätt sker detta främst för att ge en bakgrund till olika begrepp, förklara vad syftet med en integrationsklausul kan vara och göra de rättsliga problemen som är kopplade till dessa begripliga. Övrig nordisk rätt behandlas inte alls i uppsatsen. Skälet till detta är att även de övriga nordiska länderna saknar lagstiftning om integrationsklausuler, och rättspraxis och doktrin på området är ungefär lika mager där som här (i Norge finns, precis som i Sverige, ett enda prejudikat på området). Min bedömning är därför att det inte bidrar till några klargöranden att behandla övrig nordisk rätt, det kan tvärtom skapa förvirring eftersom det är osäkert i vilken omfattning de mycket begränsade rättskällor som finns i de andra nordiska länderna kan användas för att lösa uppsatsens frågeställning inom ramen för den svenska rätten.

---

¹⁷ Ramberg s 28.

¹⁸ Adlercreutz s 17 ff.

Uppsatsen behandlar både individuellt framförhandlade integrationsklausuler och sådana klausuler som ingår i standardavtal. Detta ser jag som naturligt eftersom betydelsen av standardavtal ökar när affärlivet går mot mer standardisering. Många avtal som sluts är i själva verket vad man kan kalla för blandavtal, där grunden utgörs av ett standardavtal men vissa för den enskilda affären specifika villkor förhandlas fram mellan parterna.¹⁹ Integrationsklausuler i konsumentavtal behandlas i ett kortare avsnitt i uppsatsens kapitel 5.4, men detta syftar främst till att ge ett underlag till en diskussion om integrationsklausuler i kommersiella avtal kan angripas genom analog tillämpning av konsumentskyddslagstiftning.

1.5 Disposition

Uppsatsen inleds med en översiktlig beskrivning av "the parol evidence rule" och regleringen av integrationsklausuler i angloamerikansk rätt. Amerikansk och engelsk rätt skiljs ibland åt i olika stycken när det behövs för att tydliggöra specifika skillnader i regleringen, men tonvikten ligger på den grundläggande funktion integrationsklausulen fyller i de två länderna. Syftet med denna del av uppsatsen är att ge en tillintroduktion integrationsklausulens funktion, inte att på ett heltäckande sätt beskriva dess rättsverkan i angloamerikansk rätt. UniP, DCFR och PECL får sedan ett eget kapitel. Därefter följer ett kapitel som syftar till att förklara vilka rättsliga problem en integrationsklausul i ett svenskt avtal aktualiserar. Här behandlas frågan om hur svensk rätt skiljer sig från angloamerikansk i synen på rätten att föra bevisning, och vilken roll förhandlingar och andra avtalspreliminärer som integrationsklausulen syftar till att undanröja spelar i svensk avtalstolkning.

Uppsatsens frågeställning besvaras sedan i de två följande kapitlen, där kapitel 5 behandlar frågor kopplade specifikt till tolkningen/bedömningen av klausulen som sådan, medan kapitel 6 tar sikte på hur en integrationsklausul kan påverka tolkningen av avtalet som helhet. I kapitel 7 förs en avslutande diskussion, varpå uppsatsens slutsatser sammanfattas i ett antal allmänna principer för integrationsklausulens rättsverkan i svensk rätt.

1.6 Terminologi

I uppsatsen förekommer ett antal juridiska termer. I många fall framgår betydelsen av dessa genom det sammanhang de ingår i, och i vissa fall kommer deras innebörd förklaras i den löpande texten. Några begrepp vill jag dock förklara redan här, då de återkommer genom uppsatsen och är typiska

---

¹⁹ Gorton s 184.

för problemområdet. Till att börja med används här och där uttrycken *utanförhängande bevisning* eller *utanförhängande tolkningsdata*. Detta är en försvenskning av det engelska begreppet "extrinsic evidence." "Extrinsic evidence" är all bevisning som består av någonting annat än parternas skriftliga avtal. Bevisningen/omständigheterna är alltså *utanförhängande* i förhållande till *innehållet i det skriftliga avtalet*. Enligt "the parol evidence rule" får denna inte användas för att motsäga det skriftliga avtalet. En annan återkommande term är *avtalspreliminärer*. Detta syftar på allt det som förekommit i någorlunda omedelbart samband med avtalets slutande. På engelska används "negotiations prior to the contract" i ungefär samma betydelse. Avtalspreliminärer kan utgöras av muntliga uttalanden, skriftlig eller elektronisk korrespondens, olika avtalsutkast, eller föravtal som är avsedda att upphöra när det slutliga avtalet är klart. I svensk rätt kan de ofta påverka tolkningen av det färdiga avtalet.²⁰ Att ett avtal är *integrerat* innebär att det innehåller hela den överenskommelse parterna enats om och är avsett att vara slutgiltigt. Motsatsen är ett avtal som är avsett att bara reglera en del av uppgörelsen eller att kunna kompletteras med fler villkor efterhand. *B2B* är en engelsk förkortning för "business-to-business" och markerar att det rör sig om ett avtal mellan två näringsidkare (ett kommersiellt avtal), till skillnad från avtal mellan privatpersoner eller avtal mellan näringsidkare och konsument.

---

²⁰ Ramberg s 164.

2 “The parol evidence rule” och integrationsklausuler

2.1 Amerikansk rätt

2.1.1 Den rättsliga grunden för “the parol evidence rule”

“The parol evidence rule” har ett starkt stöd i USA, och den amerikanske rättsvetenskapsmannen Farnsworth beskriver rättsregeln som “universally recognized.”²¹ I USA har “the parol evidence rule” kodifierats i UCC och Restatement (second). Något kort bör sagas om dessa rättskällor före den fortsatta framställningen. USA:s federala struktur, där delstaterna använder en gemensam valuta och ingår i en gemensam marknad samtidigt som varje delstat stiftar sina egna lagar, har lett till framtagandet av flera s.k. “uniform acts.” Syftet med “uniform acts” är att harmonisera regelverken i olika delstater, framförallt på handelsrättens område, för att underlätta statsöverskridande transaktioner. UCC och övriga “uniform acts” utgör inte själva bindande lagstiftning utan fungerar som “model codes,” vilka delstaterna kan välja att inkorporera i sin delstatliga lagstiftning. UCC är framtagen av domare och advokater specialiserade på kommersiell rätt och godkänd av National Conference of Commissioners on Uniform State Laws. De centrala delarna av UCC har idag inkorporerats av samtliga USA:s delstater. Skillnader finns dock: vissa stater har antagit hela UCC medan andra nöjt sig med att anta centrala delar. Rättspraxis varierar också mellan olika delstater i synen på de juridiska frågeställningar som UCC tar sikte på. Även om textens genomslag är mycket stort, bör man således vara medveten om att det skiljer sig mellan delstater.²²

En *Restatement of The Law* är i princip en sammanfattning av rättspraxis och åsikter i doktrinen, utformat som en lagtext. Restatements publiceras av American Law Institute och är inte juridiskt bindande men har stort genomslag eftersom de är tänkta att återspegla konsensus kring olika rättsfrågor inom den amerikanska juristkåren. Harvard Law School beskriver dess funktion som:

[T]o distill the “black letter law” from cases, to indicate a trend in common law, and, occasionally, to recommend what a rule of law should be. In essence, they restate existing common law into a series of principles or rules.²³

I UCC § 2-202 (1): sägs att:

---

²¹ Farnsworth s 192.

²² J. Michael Goodson Law Library, Uniform Commercial Code, 2011, s 1.

²³ Harvard Law School, Secondary Sources: ALRs, Encyclopedias, Law Reviews, Restatements, & Treatises.

Terms with respect to which the confirmatory records of the parties agree or which are otherwise set forth in a record intended by the parties as a final expression of their agreement with respect to such terms as are included therein may not be contradicted by evidence of any prior agreement or of a contemporaneous oral agreement but may be supplemented by evidence of:

(a) course of performance, course of dealing, or usage of trade (Section 1- 303); and

(b) consistent additional terms unless the court finds the record to have been intended also as a complete and exclusive statement of the terms of the agreement.

Här uttrycks kärnan i "the parol evidence rule", att det skriftliga avtalet inte kan motsägas, ändras eller tilläggas grundat på avtalspreliminärerna. Enligt lagtexten förutsätter detta att det skriftliga avtalet är avsett som ett slutligt uttryck för parternas överenskommelse.

Restatement (second) § 213 tydliggör att "the parol evidence rule" tillämpas på *integrerade avtal*. I Restatement (second) § 209(1) definieras ett integrerat avtal som ett skriftligt dokument som ger slutligt uttryck för ett eller flera avtalsvillkor. Integrerade avtal kan emellertid vara antingen fullständigt integrerade eller partiellt integrerade, vilket leder till delvis olika rättsverkningar. Efter den inledande prövningen av om texten ger slutligt uttryck för minst ett avtalsvillkor och integration således föreligger, måste man pröva vilken grad av integration det rör sig om.

Enligt Restatement (second) § 210 (1) är avtalet helt integrerat om det är ett "complete and exclusive statement of the terms of the agreement." Om så inte är fallet, är avtalet bara partiellt integrerat. Det råder ingen enighet om hur man i praktiken ska avgöra frågan om avtalet är helt eller partiellt integrerat. De dominerande "skolorna" representeras av Samuel Williston och Arthur Corbin. Enligt Williston bör man framförallt se till om det skriftliga avtalet är utformat på ett sådant sätt att det ger intryck av att vara en slutlig och fullständig uppgörelse. Endast om avtalet ger ett ofullständigt intryck kan man ta hjälp av omständigheter utanför avtalet för att avgöra om det ska ses som en hel integration.²⁴ Corbin menar istället att alla omständigheter – däribland förhandlingar och uttalanden före avtalsslutet – måste vägas in när man avgör om avtalet är helt eller partiellt integrerat. Detta uttrycks som att "The writing cannot prove its own completeness and accuracy."²⁵ Senare års rättspraxis har oftast gått på Corbins linje,²⁶ Restatement (second) utgår också från Corbins syn på integrationsfrågan.

---

²⁴ Farnsworth s 202.

²⁵ Farnsworth s 203.

²⁶ A.a s 204.

2.1.2 Innebörden av "the parol evidence rule"

"The parol evidence rule" är tillämplig på integrerade avtal, men rättsverkan skiljer sig åt beroende på graden av integration. Av UCC 2-202 (1) framgår att utgångspunkten är att bestämmelserna i ett integrerat avtal inte kan ändras, motsägas eller utfyllas med tidigare muntliga eller skriftliga överenskommelser mellan parterna. Av undantaget i 2-202 (b) framgår dock att om avtalet endast är partiellt integrerat, får bevis föras om att "consistent additional terms" ska läggas till avtalet.

Detta kan sammanfattas som att det bara är det faktiska avtalsinnehållet som skyddas av regeln. Om parterna slutligt reglerat alla sina mellanhavanden i det skriftliga avtalet, ersätter avtalet därför alla överenskommelser och utfästelser som tidigare förekommit mellan parterna. Ett avtal som endast reglerar delar av en överenskommelse kan dock fyllas ut med nya avtalsvillkor om en av parterna lyckas visa att dessa är "consistent" med avtalet i övrigt, dvs. står i logisk överensstämmelse med avtalets övriga innehåll. För att påvisa detta får både muntliga och skriftliga avtalspreliminärer åberopas.

Vad innebär det då att viss bevisning inte får föras mot avtalet? "The parol evidence rule" har ofta betraktats som en regel inom "the law of evidence", vilken är en del av processrätten och som på svenska skulle kunna översättas med *bevisrätt*. En tillämpning av "evidence" kan ge att en viss form av bevisning är "inadmissible," dvs. inte får läggas fram inför domstolen. Farnsworth menar dock att regeln även sträcker sig in i "substantive law," dvs. materiell rätt. Det är här viktigt att skilja på bevismedel och bevistema. När "evidence" hindrar en part från att använda ett specifikt bevismedel går det fortfarande att försöka styrka det övergripande bevistemat på andra sätt. Det som utmärker the "parol evidence rule" är att regeln förbjuder själva bevistemat – att avtalets innehåll är ett annat än det skriftliga avtalsdokumentet ger uttryck för.²⁷ Det har sedan ingen betydelse om de bevismedel som används är vittnesuppgifter, ett skriftligt meddelande eller något annat.

Vill man försöka förklara "the parol evidence rule" på ett sätt som gör regeln begriplig i svensk kontext, bör man därför säga att den har ett materiellrättsligt syfte som åstadkoms på processuell väg. Innehållet i det skriftliga avtalet skyddas genom att alla typer av bevis som kan motsäga, ändra eller komplettera avtalet blir otillåtna att lägga fram.

Restatement (second) art.214 innehåller en uppräkningslista av undantag till "the parol evidence rule" som gäller i amerikansk rätt. Här sägs först att bevis får föras för att visa huruvida avtalet är integrerat samt om det är en full eller partiell integration, vilket alltså stämmer med Corbins syn på

---

²⁷ Farnsworth s 194.

integrationsfrågan. Bevis får också föras för att klargöra "the meaning of the writing", dvs. vad olika språkliga uttryck betyder.

Ett centralt undantag är att bevisning tillåts för att visa på att avtalet är ogiltigt. En sådan ogiltighetsgrund är "misrepresentation" vilket innebär att en felaktig uppgift lämnats som påverkat motparten att ingå avtalet. Detta innebär alltså att det är tillåtet att föra bevisning om vad som hänt under förhandlingarna före avtalsslutet, om syftet med detta är att visa att avtalet är ogiltigt pga. "misrepresentation."²⁸

"The parol evidence rule" gör också ett undantag för bevisning när en part kräver "reformation" av avtalet. Reformation innebär att ett avtal kan "rättas till" när det är uppenbart att det fått en utformning som inte stämmer med parternas vilja.²⁹ Vanligen handlar det då om skrivfel eller ett missvisande ordval. Även om den ena av parterna upptäckt felet och alltså inte är ovetande om detta, kan reformation tillämpas om denne inser att motparten är i villfarelse och inte upplyser om felet. Man talar då om "reformation for fraud"³⁰ För att "reformation" ska kunna utföras måste parterna få föra olika typer av bevisning för att styrka vad deras avsikt med avtalet var. I princip ska domstolen här försöka klarlägga en gemensam partsavsikt och korrigera avtalet så att det stämmer med denna.

2.2 Engelsk rätt

2.2.1 Den rättsliga grunden för "the parol evidence rule"

Till skillnad från i amerikansk rätt finns i engelsk rätt ingen egentlig kodifiering av "the parol evidence rule." Regeln har skapats och upprätthållits genom domstolsavgöranden och doktrin. Detta betyder inte i sig att regeln är att betrakta som "svagare" i engelsk rätt än i amerikansk eftersom Common Law-systemet innehåller många regler som endast finns fastslagna i rättspraxis.³¹ Däremot har regeln över tid genomgått en utveckling där fler och fler undantag ställts upp i rättspraxis, vilket innebär att den engelska "parol evidence rule" idag är svagare än tidigare.³²

---

²⁸ Farnsworth s 216.

²⁹ A.a s 219.

³⁰ A.a s 222.

³¹ Cartwright s 4.

³² Gorton s 194.

Till skillnad från i amerikansk rätt brukar den engelska "parol evidence rule" förklaras som att den skyddar *alla* skriftliga avtal.³³ I det inledande skedet gör man alltså inte någon prövning av om avtalet uttrycker parternas slutliga och fullständiga överenskommelse. Skriftligheten *i sig* anses ge upphov till en presumtion om att så är fallet, och att avtalet därmed inte får ändras, motsägas eller kompletteras med hjälp av utanförliggande bevisning.

Denna presumtion kan dock brytas, och om så sker är det skriftliga avtalet inte längre skyddat.³⁴ Därmed är det även i engelsk rätt i praktiken så, att "the parol evidence rule" står och faller med frågan om avtalet är integrerat. Skillnaden mellan amerikansk och engelsk rätt består här endast i att medan amerikansk rätt behandlar integrationsfrågan som en grundförutsättning för regelns tillämpning, så behandlas bristande integration i engelsk rätt som ett undantag till regeln. För att inte göra framställningen onödigt svårförståelig kommer presentationen av den engelska versionen av regeln följa samma upplägg som för den amerikanska, och behandla integrationsfrågan först.

Det har i engelsk rätt länge varit vedertaget att ett skriftligt dokument måste vara avsett att ge uttryck för en fullständig överenskommelse mellan parterna för att skyddas av regeln. I rättsfallet *Allen v. Pink* från 1838 hade köparen av en häst mottagit en lapp med texten: "Bought of G. Pink, a horse for the sum of 7£ 2s. 6d. G. Pink." Köparen ville inför domstolen föra bevis om att säljaren lovat att hästen hade vissa gynnsamma ridegenskaper. Domstolen tillät detta, då papperslappen inte ansågs uttrycka ett fullständigt avtal om hästköp utan endast vara ett informellt kvitto eller en minnesanteckning. Motsatt utfall fick *Hutton v. Watling*, där ett skriftligt dokument fått överskriften "To sale of a business", innehöll ett flertal villkor för överlåtelsen av en affärsrörelse och undertecknats av parterna. Vid en senare tvist hävdade säljaren att dokumentet inte var något fullständigt avtal utan bara en provisorisk sammanfattning av ett muntligt avtal. Domstolen betraktade dock dokumentet som ett fullständigt avtal, vilket innebar att dess innehåll inte fick motbevisas med utanförliggande bevis.

I en situation där parterna är oense om det skriftliga dokumentet utgör ett fullständigt avtal, kommer en engelsk domstol framförallt att fästa vikt vid avtalets utformning och lydelse.³⁵ Det har gjorts gällande att det "test" domstolen bör tillämpa, är om det med hänsyn till dokumentets utseende vore rimligt för någon av parterna att uppfatta det som ett fullständigt avtal.³⁶ Om så är fallet gäller presumtionen för fullständighet och avtalet skyddas av "the parol evidence rule."

---

³³ Treitel s 175.

³⁴ Treitel s 176.

³⁵ A.a s 177.

³⁶ A.a s 177.

2.2.2 Innebörden av "the parol evidence rule"

Även i engelsk rätt är regelns grundläggande syfte att hindra en part från att föra bevisning för att ändra, motsäga eller komplettera ett skriftligt avtal.³⁷ När regeln är tillämplig får den alltså i allt väsentligt samma effekt i de angloamerikanska rättssystemen.

Precis som i amerikansk rätt innehåller den engelska "parol evidence rule" ett flertal undantag som är centrala för att förstå regelns betydelse i olika situationer. Det kanske viktigaste undantaget är att regeln inte gäller när ett dokument inte avsetts utgöra ett fullständigt avtal, men detta har redan behandlats ovan. "The parol evidence rule" hindrar inte att bevis förs för att försöka få avtalet ogiltigförklarat. Detta innebär att bevisning om vad som sagts muntligen kan få föras, om uttalandena skulle utgöra "misrepresentation" och kunna ligga till grund för ogiltighet. Skadestånd kan utgå vid "fraud" om uttalandena varit medvetet oriktiga. Precis som i amerikansk rätt får bevisning föras för att visa att avtalet av misstag fått en felaktig utformning som domstolen bör korrigera. I engelsk rätt kallas detta "rectification." Bevisning är också tillåten för att fastställa vilka avtalsparterna är och vilka föremål/förpliktelser avtalet avser. Bevis får föras om hur ord och uttryck i avtalet ska tolkas, men endast om dessa är tvetydiga eller svårbegripliga. Om en fråga som vanligen regleras i avtal är oreglerad och det existerar lagbestämmelser eller sedvänja på området, får en part föra bevis om vilka dess är.³⁸

2.3 Integrationsklausulens rättsverkningar

I amerikansk rätt är "the parol evidence rule" tydligt definierad och har en stark ställning. Integrationsklausulen har här störst betydelse för integrationsfrågan, dvs. frågan om avtalet utgör en slutlig och fullständig reglering av parternas överenskommelse. I flera rättsfall har integrationsklausulen fått avgörande betydelse för utgången. I det federala rättsfallet *General Aviation v Cessna Aircraft Co* fick bevisning inte föras om att ett företag muntligen lovat sin motpart att avtalet skulle förlängas, eftersom det skriftliga avtalet innehöll en integrationsklausul. Liknande betydelse fick integrationsklausulen i *ADR North America v Agway*. I flera andra rättsfall har uttalats

---

³⁷ Treitel s 175.

³⁸ A.a s 178-183.

att integrationsklausulen skapar en presumtion för att avtalet är integrerat.³⁹ Som ovan nämnts är det idag den dominerande uppfattningen i USA att alla typer av bevisning får föras om huruvida integration föreligger eller inte och om den är fullständig eller partiell. Integrationsklausulen hindrar troligtvis inte att andra omständigheter runt avtalet undersöks för att avgöra om det är integrerat, men den talar starkt för att så är fallet och "the parol evidence rule" därmed ska tillämpas.

Farnsworth menar på grundval av en omfattande genomgång av rättspraxis att integrationsklausuler i regel leder till att avtalet anses integrerat och "the parol evidence rule" därmed slår till, även om vissa tendenser finns till att integrationsklausuler granskas mer kritiskt på senare år.⁴⁰ Han menar också att frånvaron av en integrationsklausul i ett avtal kan leda till ett slags omvänd presumtion där avtalet ses som ofullständigt:

"[F]or many contracts a merger clause is an important and desirable way of assuring that the integrity of the writing will not be diminished by resort to evidence of prior negotiations. Indeed, merger clauses are so commonly used that the absence of one may give rise to a contrary interference."⁴¹

Integrationsklausulen har alltså stor betydelse för att aktivera "the parol evidence rule." Klausulen innebär däremot inte att undantagen till regeln sätts ur spel. Det är fortfarande möjligt att föra bevis om att avtalet t.ex. är ogiltigt pga. "misrepresentation" trots att det innehåller en integrationsklausul.⁴²

I engelsk rätt anses en integrationsklausul allmänt innebära att "the parol evidence rule" ska tillämpas på avtalet,⁴³ även om klausulens närmare utformning kan påverka bedömningen från fall till fall. I rättsfallet *Inntrepreneur Pub Co v. East Crown Ltd* skriver domaren Sir Gavin Lightman att:

"The purpose of an entire agreement clause is to preclude a party to a written agreement from threshing through the undergrowth and finding in the course of negotiations some (chance) remark or statement (often long forgotten or difficult to recall or explain) on which to found a claim such as the present to the existence of a collateral warranty [...] For such a clause constitutes a binding agreement between the parties that the full contractual terms are to be found in the document."⁴⁴

---

³⁹ Se t.ex.. *Betaco v Cessna Aircraft Co*, och *Bakery and Confectionery Union and Industry Intern. Pension Fund v Ralph's Grocery Co*.

⁴⁰ Farnsworth s.206.

⁴¹ A.a s 233.

⁴² A.a s 218.

⁴³ *Chitty* s 606.

⁴⁴ *Inntrepreneur Pub Co v East Crown Ltd*.

The Law Commission, som bland annat undersökt den engelska "parol evidence rule" och integrationsklausuler i en rapport, menar att integrationsklausulen inte i sig kan vara helt avgörande för möjligheten att åberopa utanförliggande bevisning, men att den har en "strongly persuasive effect" för att avtalet är integrerat.⁴⁵

Integrationsklausulen kan i engelsk rätt komma att få en än viktigare roll för integrationsfrågan än i USA. I amerikansk rätt anses det att denna fråga ska prövas med beaktande av samtliga omständigheter i fallet, där integrationsklausulen endast är en av många.⁴⁶ I engelsk rätt är denna fråga starkare knuten till avtalets utseende och lydelse, och integrationsklausulen talar starkt för att det är rimligt av en part att uppfatta avtalet som en fullständig uppgörelse.⁴⁷ Övriga undantag till den engelska "parol evidence rule", såsom möjligheten att få avtalet ogiltigförklarat pga. "misrepresentation" eller att angripa det genom "rectification," påverkas dock inte av integrationsklausulen.⁴⁸

På ett övergripande plan kan sägas att det i så väl engelsk som amerikansk rätt finns ett starkt stöd för att ge integrationsklausuler rättsverkan i form av att domstolens prövning begränsas till det skriftliga avtalsdokumentets innehåll i enlighet med "the parol evidence rule." De skillnader som finns mellan rättssystemen handlar mer om hur regeln kategoriseras och förklaras än om hur ett skriftligt avtal innehållande en integrationsklausul faktiskt skulle komma att bedömas vid en domstol i endera landet.

---

⁴⁵ Law Com. No. 154, 2.15. Se även Hellner I Festskrift till Bengtsson s.201.

⁴⁶ Farnsworth s 204.

⁴⁷ Treitel s 177.

⁴⁸ Chitty s 606. Se även *Inntrepreneur Pub Co v. East Crown LTD*.

3. Integrationsklausuler i internationella rättskällor

Utrymmet för att beakta internationell/utländsk rätt är större inom avtalsrätten än inom många andra rättsområden.⁴⁹ Det är här främst rättskällorna UniP, PECL, DCFR och CISG som kan vara av intresse. UniP, PECL och DCFR utgör alla s.k. *soft law*. De är en form av modellagar och är tänkta att utgöra en kodifiering av internationellt erkända rättsprinciper, men svenska domstolar är inte tvungna att beakta dem. CISG är inkorporerad i svensk rätt och ska därmed tillämpas av en svensk domstol, men lagens tillämpningsområde är internationella köp. Vid transaktioner mellan två inhemska bolag kan lagen, i likhet med de andra internationella rättskällorna, ge viss ledning men den är då inte bindande.

CISG innehåller en regel om "no-oral-modification-clauses," dvs. klausuler som föreskriver skriftform för ändring av avtalet.⁵⁰ Enligt CISG är dessa klausuler giltiga, men rätten att åberopa dem kan gå förlorad om en part genom konkludent handlande visar sig acceptera en muntlig ändring av avtalet. Den typ av integrationsklausuler som är föremålet för denna uppsats nämns inte uttryckligen i CISG. Det är dock tänkbart att CISG kan ge ledning vid bedömningen av konkludent handlande även i fråga om integrationsklausuler. Integrationsklausuler och avtalsvillkor om skriftform förekommer nämligen ofta tillsammans.⁵¹

UniP reglerar uttryckligen integrationsklausuler. I art. 2.1.17 sägs att ett skriftligt avtal, som innehåller en integrationsklausul, inte kan motsägas av eller kompletteras med bevisning om tidigare utsagor eller avtal. Sådan bevisning får emellertid användas för tolkning ("interpretation") av avtalet. Avtalspreliminärerna kan därmed få betydelse för avtalets tolkning och tillämpning, men inte påverka dess innehåll. I kommentaren sägs att när avtalet inte innehåller någon integrationsklausul får avtalspreliminärerna användas även för att korrigera eller komplettera ett skriftligt avtal. Frånvaron av en integrationsklausul utgör alltså en presumtion för att avtalet inte är fullständigt och kan kompletteras med utanförliggande tolkningsdata.

PECL skiljer i art. 2:105 mellan individuellt framförhandlade integrationsklausuler och standardiserade sådana. Är klausulen individuellt framförhandlad blir tidigare utsagor, åtaganden eller överenskommelser som ej inkorporerats i avtalsdokumentet, inte en del av avtalet. En standardiserad integrationsklausul ska däremot bara ses som en presumtion för att avtalet är

---

⁴⁹ Ramberg s 28.

⁵⁰ CISG art. 29 (2).

⁵¹ Se Adlercreutz i Festskrift till Ramberg s 17 ff.

fullständigt. DCFR reglerar integrationsklausuler i book II. art. 4:104 som fått en likadan lydelse som bestämmelsen i PECL. Enligt båda dessa regelverk ska alltså en integrationsklausul av standardvillkorskaraktär ses som svagare än en individuellt framförhandlad sådan. Rätten att åberopa integrationsklausulen kan enligt båda regelverken gå förlorad genom konkludent handlande. En avtalspart som agerar som om det skrivna avtalsdokumentet inte innehåller hela parternas avtal kan alltså bli bunden bortom det skriftliga avtalets innehåll om motparten förlitar sig på agerandet.

4. Vad är problemet med integrationsklausuler i svensk rätt?

Som framhållits ovan är syftet med en integrationsklausul i ett engelskt eller amerikanskt avtal att aktivera "the parol evidence rule," vilket medför att avtalsparterna förhindras att åberopa viss bevisning till stöd för sin tolkning av avtalet. Regeln kategoriseras ibland som tillhörande "evidence," ibland som en materiell rättsregel, men regelns övergripande funktion är hur som helst att omöjliggöra för parterna att visa på ett visst förhållande som inte har direkt stöd i det skriftliga avtalet.

I svensk rätt är utgångspunkten *fri bevisföring* för parterna och *fri bevisvärdering* för domstolen, enligt RB 35:1.⁵² Undantag finns visserligen. Enligt RB 35:7 får betydelselös eller onödigt dyr bevisning avvisas av domstolen. Ekelöf nämner som exempel på andra inskränkningar i bevisrätten 12:8-9 RB, enligt vilken ett rättegångsombuds fullmakt måste styrkas antingen genom uppvisande av en skriftlig fullmakt eller muntligen av fullmaktsgivaren inför domstolen.⁵³ Reglerna om taleändring i 13:3 RB kan också innebära att en part hindras från att försöka bevisa ett visst rättsfaktum. Men dessa undantag grundas genomgående på ordningsskäl och domstolens behov av att kunna överblicka processmaterialet, och den part som hindras från att lägga fram ett bevis eller åberopa ett rättsfaktum kan i allmänhet uppnå sitt mål genom att använda ett annat bevismedel eller få en ny rättegång. Den angloamerikanska "parol evidence rule" innebär i praktiken att parterna genom sin utformning av avtalet (där integrationsklausulen är av central betydelse) kan styra över såväl sin egen rätt att föra bevisning, som över domstolens värdering av vad som är bevisat. Kan något liknande accepteras i svensk rätt?

RB är tvingande rätt och går inte att avtala bort som sådan. Adlercreutz har skrivit att en integrationsklausul "[s]jälvkänt inte" kan få samma effekt i Sverige som i England eller USA, åtminstone inte "vad angår detaljer i bevisrätten."⁵⁴ Lehrberg är av samma uppfattning.⁵⁵ Avtalsparterna kan visserligen undgå rättegångsbalkens regler genom att avtala att en eventuell tvist ska lösas av skiljenämnd, men man kan inte utgå från att så kommer att ske i alla fall. Mot bakgrund av detta skulle man kunna dra slutsatsen att en integrationsklausul i ett svenskt avtal inför svensk domstol inte betyder någonting alls, eftersom den processuella effekt klausulen får i angloamerikansk rätt inte går att "översätta" till svenska förhållanden.

---

⁵² Ekelöf s 21.

⁵³ A.a s 25.

⁵⁴ Adlercreutz i Festskrift till Ramberg s 29.

⁵⁵ Lehrberg s 79.

Hellner menar dock att man inte bör stirra sig blind på den processrättsliga funktion som integrationsklausulen och the "parol evidence rule" har i de angloamerikanska rättssystemen.⁵⁶ Även om det är uteslutet att en integrationsklausul skulle få samma *processuella* effekt i Sverige som i t.ex. England, så kan införandet av klausulen i avtalet vara ett uttryck för en vilja från parternas sida att åstadkomma ett *materiellt* resultat. Det eftersträvade resultatet, i såväl angloamerikansk som svensk rätt, är att parternas förpliktelser bara ska grundas på avtalstexten utan att avtalspreliminärerna vägs in. Det finns ingen anledning att på förhand avfärda en sådan vilja bara för att den uttrycks genom en klausul som utvecklats i en annan rättskultur. Gorton menar att även om svensk och angloamerikansk rätt skiljer sig kraftigt åt i synen på frågan, så kan även i svensk rätt parternas utformning av avtalet få betydelse för vilken vikt domstolen fäster vid avtalspreliminärerna.⁵⁷

Hellner menar att den centrala frågan vid en jämförelse mellan svensk och angloamerikansk rätt i det här avseendet är "i vilken utsträckning ett skriftligt dokument, som prima facie ger intryck av att vara ett fullständigt avtal, kan tolkas med hänsyn till föregående förhandlingar, utväxlade meddelanden o dyl."⁵⁸ Adlercreutz instämmer i detta och öppnar för att en integrationsklausul skulle kunna försvaga betydelsen av avtalspreliminärerna.⁵⁹

Den relevanta frågan är alltså om förekomsten av en integrationsklausul får någon särskild effekt på domstolens tolkning av avtalet. Syftet med den fortsatta framställningen är att besvara denna fråga. Det är lämpligt att börja denna undersökning med en översiktlig beskrivning av principerna för svensk avtalstolkning i allmänhet och synen på avtalspreliminärer i synnerhet. Frågan om integrationsklausulens rättsverkan måste därefter besvaras i två steg. Det första steget är frågan hur integrationsklausulen som klausultyp ska bedömas. Av intresse är här främst om det finns skäl att ge klausultypen en restriktiv tolkning och om den rent av kan bedömas som oskälig i vissa lägen. Därefter får man fråga sig hur närvaron av en integrationsklausul påverkar de andra klausulerna i avtalet. Under båda stegen finns det skäl att i vissa avseenden behandla individuellt framförhandlade integrationsklausuler separat från s.k. standardklausuler.

---

⁵⁶ Hellner i Festskrift till Bengtsson s 186.

⁵⁷ Gorton s 192.

⁵⁸ Hellner i Festskrift till Bengtsson s 190.

⁵⁹ Adlercreutz i Festskrift till Ramberg s 29.

4.1 Avtal, avtalsinnehåll och tolkningsdata

Avtalet som rättsfaktum utgörs enligt den klassiska uppfattningen i svensk rätt av två likalydande viljeförklaringar.⁶⁰ När parterna dokumenterar sin överenskommelse i skrift brukar man i och för sig tala om själva skriften som "avtalet", men i strikt juridisk bemärkelse är det inte korrekt. Avtalet är inte papperet, avtalet är ett rättsförhållande som uppstår mellan parterna då de är överens. En osynlig, metafysisk länk mellan två viljor, om man så vill.

För att det civila samhället ska kunna fungera måste det dock finnas metoder för att avgöra vad som ska anses avtalat mellan parterna. Man talar här vanligen om att *fastställa avtalets innehåll*. AvtL:s förarbeten talar om att detta ska ske: "[G]enom tolkning av förklaringen, varvid hänsyn naturligtvis bör tagas icke blott till dennas ordalydelse utan till samtliga omständigheter, som kunna vara av betydelse för ett riktigt bedömande av dess innebörd."⁶¹

De omständigheter som är relevanta i denna tolkningsprocess benämns *tolkningsdata*.⁶² Den svenska AvtL innehåller inga bestämmelser om vilka omständigheter som är relevanta som tolkningsdata eller hur avvägningen mellan olika typer av tolkningsdata ska ske. De bedömningarna har lämnats åt rättstillämparen och doktrinen.

Det skriftliga avtalsdokumentet utgör – när ett sådant finns – en viktig form av tolkningsdata och bildar utgångspunkt för fastställandet av avtalets innehåll.⁶³ Tolkningen inriktar sig här på att *tyda* det skriftliga dokumentet för att komma fram till vad parterna velat uttrycka genom sina ordval.⁶⁴ Man talar ibland om *objektivt avtalsinnehåll* och syftar då på vad som efter en tydning av texten anses avtalat.⁶⁵ Många gånger är detta bara första steget i tolkningen, eftersom fler tolkningsdata kan vara relevanta för innehållet. De relevanta omständigheter som inte består av avtalstext kan här benämnas *utanförliggande tolkningsdata*.

Vilka omständigheter, utöver det skriftliga dokumentet, som ska räknas som relevanta tolkningsdata är ofta en svår bedömning. Adlercreutz menar, med en referens till Karlgren, att en omständighet måste ha "varit uppe i parternas medvetanden och blivit föremål för deras beslut" för att kunna utgöra avtalsinnehåll.⁶⁶ Gränsen kan dock många gånger vara svår att dra mellan vad som är relevanta tolkningsdata vid fastställandet av avtalets innehåll, och vad som endast är *förutsättningar*.

---

⁶⁰ Adlercreutz II s 47.

⁶¹ Återgivet i NJA II 1915, s 251 samt av Lerhberg s 77.

⁶² Adlercreutz II s 43.

⁶³ Ramberg s 149.

⁶⁴ Adlercreutz II s 37.

⁶⁵ A.a s 43.

⁶⁶ Karlgren i SvJT 1961, refererad i Adlercreutz II s 42.

4.2 Avtalspreliminärer som tolkningsdata

Som nämnts saknar svensk rätt generella regler för hur olika typer av tolkningsdata ska värderas. Flera lagstiftningar innehåller dock bestämmelser som kan vara av intresse i sammanhanget. KöpL anses ge uttryck för allmänna kontraktsrättsliga principer, och kunna ligga till grund för analogier utanför sitt tillämpningsområde.⁶⁷ I 18 § KöpL anges att en vara ska anses felaktig, om varan inte överensstämmer med uppgifter som säljaren har lämnat vid marknadsföringen av varan eller annars före köpet och som kan antas ha inverkat på köpet. 19 § i Kköpl har motsvarande lydelse. Ett exempel på regelns tillämpning är NJA 1980 s.398 där säljaren ansågs ha brutit mot uppgifter som lämnats under förhandlingarna. En friskrivningsklausul i det skriftliga avtalet sattes då ur spel.

Hellner har diskuterat hur vid omfattning begreppet "uppgifter som säljaren har lämnat vid marknadsföringen av varan eller annars före köpet" ska anses ha.⁶⁸ Den rent språkliga utformningen av regeln tyder på att köpare skulle kunna åberopa saker som sagts om varan av säljaren eller för dennes räkning i princip hur långt bak i tiden som helst. Detta var dock knappast lagstiftarens avsikt.⁶⁹ Enligt Hellner bör 18 § KöpL troligen tolkas så att det krävs att uppgifterna om varan lämnas antingen i omedelbart samband med köpet eller som ett led i konkreta förhandlingar om köp för att binda säljaren.⁷⁰ Håstad tycks dela Hellners uppfattning då han hänvisar till dennes resonemang i sin egen behandling av uppgiftsansvaret.⁷¹ Rättsfallet NJA 1991 s.808 är intressant i sammanhanget. Här hade en affärsrörelse sålts, varefter det hade visat sig föreligga rådighetsfel. Köparen anförde bland annat att säljaren hade svarat med ett rakt "ja" på frågan om rörelsen hade tillstånd. HD menade att svaret hade lämnats "innan parterna ingått i verkliga avtalsförhandlingar" och därmed inte utgjorde någon bindande utfästelse. Detta trots att det bara var 14 dagar mellan säljarens "ja" och upprättandet av det skriftliga avtalet.

Fastighetsköpet skiljer sig från de flesta kontraktstyper genom att en skriftlig handling måste upprättas för att avtalet ska vara giltigt. Av 4:1 JB framgår att köpehandlingen ska innehålla uppgift om köpeskillingen, och indirekt även en uppgift om vilken egendom som överlåts ("Och förklaring av säljaren att egendomen överlåtes på köparen") Även ifråga om detta mycket grundläggande avtalsinnehåll går det dock att föra bevisning om att köpet avsåg någonting annat än det som

---

⁶⁷ Ramberg s 220. Se även Lehrberg s 188, Håstad s 35, samt Hellner, Hager & Persson s 27.

⁶⁸ Hellner i Festskrift till Bengtsson, s 197-199.

⁶⁹ I tidigare förarbeten till konsumentköp- och tjänstlagarna används formuleringar som "i samband med avtalets ingående" och "vid köpet." I förarbetena till de danska och norska motsvarigheterna till köplagen används också uttrycken "ved köbets afslutning" respektive "ved kjøpet" och i förslaget Nordiska Köplagar (NH 1984:5) sägs att de olika svenska, norska och danska formuleringarna sakligt sett betyder samma sak.

⁷⁰ Hellner i Festskrift till Bengtsson.

⁷¹ Håstad s 82.

framgår av det skriftliga avtalet. När kontraktet varit ottydligt formulerat ifråga om vilken egendom som avses har domstolen ibland tolkat köpehandlingen mot bakgrund av förhållandena vid dess tillkomst för att korrigera ottydligheterna. Avtalet har sedan ansetts bindande.⁷²

Vid felbedömningen ska enligt 4:19 fastigheten anses felaktig om den inte stämmer överens med avtalet. Med "avtalet" avses överenskommelsen mellan köpare och säljare i vid bemärkelse. En uppgift behöver inte finnas i det skriftliga köpeavtalet för att spela in vid felbedömningen.⁷³ Uppgiften kan likaväl ha lämnats muntligen, det väsentliga är om uppgiften givit köparen anledning att utgå från att fastigheten hade den aktuella egenskapen och om detta inverkat på köpet.⁷⁴

Vilken vikt som läggs vid sådana omständigheter vid avtalets tillkomst i förhållande till det skriftliga avtalet är inte glasklart utifrån HD:s praxis. I flera fall har muntliga uppgifter som lämnats under förhandlingar inför ett köp fått stor betydelse.⁷⁵ Samtidigt har HD vid flera tillfällen ansett att skriftliga handlingar som legat till grund för förhandlingar mellan parterna men som inte tagits in i det slutliga avtalet, inte kan tillmätas lika stor vikt som detta.⁷⁶

Hellner drar av detta slutsatsen att även om det skriftliga avtalet är en självklar utgångspunkt vid felbedömningen enligt jordabalken, så spelar andra omständigheter än kontraktets lydelse ganska stor roll.⁷⁷ Säljarens ansvar för uppgifter vid fastighetsköp motsvarar alltså i stora drag det uppgiftsansvar som 18 § KöpL ålägger säljaren.

Utöver köplagarna och jordabalken kan även KommL nämnas, i vars 2 § det stadgas att "praxis som har utbildats mellan parterna och handelsbruk eller annan sedvänja som måste anses bindande för parterna" jämföras med övriga avtalsvillkor.

Det finns alltså på flera håll i civilrätten stöd för att låta avtalspreliminärerna påverka avtalsinnehållet. Ramberg menar att samtidigt som avtalspreliminärer har en central roll i svensk avtalstolkning måste de behandlas försiktigt, mer så än parternas skriftliga avtal.⁷⁸ I takt med att parterna närmar sig en slutlig uppgörelse kan de ha tagit avstånd från tidigare utfästelser under förhandlingarna, eller åtminstone *uppleva* att dessa slutat ha betydelse för parternas relation. Detta är väl egentligen rätt självklart, men är ändå värt att framhålla i sammanhanget.

---

⁷² Se t.ex. NJA 1961 s 490.

⁷³ Grauers s 144.

⁷⁴ A.a s 147.

⁷⁵ Se t.ex. NJA 1981 s 984 och NJA 1979 s 790.

⁷⁶ Se NJA 1980 s 624 och NJA 1981 s 1255.

⁷⁷ Hellner i Festschrift till Bengtsson s 194.

⁷⁸ Ramberg s 165.

Hellner menar att skillnaden mellan nordisk och engelsk avtalsrätt i synen på avtalspreliminärer ligger mer på det formella än på det praktiska planet.⁷⁹ Det förefaller ändå finns ett mer enhetligt stöd i svensk doktrin och rättspraxis för att använda sig av avtalspreliminärerna än vad som är fallet i de angloamerikanska rättsystemen, där frågan är kontroversiell på ett annat sätt. Som jämförelse kan man ställa den svenska lagstiftarens uttalanden om att vid tolkning av ett avtal "hänsyn naturligtvis bör tagas icke blott till dennas ordalydelse utan till samtliga omständigheter, som kunna vara av betydelse"⁸⁰ mot domskälen i *Inntrepreneur Pub Co v. East Crown Ltd* där åberopande av avtalspreliminärer beskrivs som att "threshing through the undergrowth and finding in the course of negotiations some (chance) remark or statement (often long forgotten or difficult to recall or explain) on which to found a claim."

---

⁷⁹ Hellner i Festskrift till Bengtsson s 203.

⁸⁰ Återgivet i NJA II 1915, s 251.

5 Bedömningen av integrationsklausuler

Som framgått i de föregående avsnitten finns det skillnader mellan svensk och angloamerikansk rätt i synen på skriftform och avtalspreliminärer. Omständigheter som i svensk rätt betraktas som viktiga för att korrekt kunna fastställa avtalets innehåll, anser man i engelsk och amerikansk rätt att avtalsparterna har fullt legitima skäl att utesluta från domstolens prövning, och det är just detta integrationsklausulen syftar till. När en integrationsklausul förekommer i ett svenskt avtal, blir den första frågan om domstolen kan acceptera klausulen som sådan.

5.1 Dold respektive öppen kontroll av avtalsvillkor

En domstol har två möjliga tillvägagångssätt för att komma tillrätta med ett oskäligt avtalsvillkor. Domstolen kan å ena sidan försöka ge avtalet vad man uppfattar som skäligt innehåll genom tolkning. Det kan ske genom att ett visst villkor tolkas mycket restriktivt eller att ett villkor ges företräde framför ett annat när avtalet innehåller motsägelser. Till tolkningen hör också frågan om ett villkor över huvud taget ska anses ha blivit en del av parternas avtal, vilket kan vara en central fråga när avtalet är ett s.k. standardavtal.

När domstolen bortser från eller försvagar ett villkor tolkningsvägen för att komma åt oskälighet, talar man vanligen om *dold kontroll*.⁸¹ Begreppet kommer av att kontrollen inte grundas på någon uttrycklig lagbestämmelse. Alternativet till dold kontroll är *öppen kontroll*, som sker genom att ett villkor jämkas eller förklaras ogiltigt med hänvisning till en lagbestämmelse. 36 § AvtL är den helt dominerande lagbestämmelsen på området. I förarbetena till paragrafen uttalades att 36 § skulle minska betydelsen av dold kontroll genom att domstolarna gavs större utrymme att ogiltigförklara ett villkor som oskäligt.⁸² Dold kontroll fyller emellertid fortfarande en funktion i vissa lägen.⁸³

Ett exempel på hur dold och öppen kontroll båda kan användas för att komma åt ett oskäligt avtalsvillkor erbjuder NJA 2005 s.142. Fallet gällde ett leasingavtal i vilket leasegivaren gavs rätt att ensidigt avgöra om leasingavgiften skulle ändras pga. förändringar i ränteläget. HD:s tolkning av klausulen blev att eftersom leasegivaren hade rätt att höja avgiften vid höjd ränta var denne också skyldig att sänka avgiften när räntorna sjönk. Detta eftersom leasegivaren var skyldig att tillämpa klausulen "på ett lojalt och konsekvent sätt." Om klausulen tolkats strikt efter sin ordalydelse, dvs.

---

⁸¹ Ramberg s 169.

⁸² Prop. 1975/76:81 s 116.

⁸³ Bernitz s 99.

att leasegivaren hade frihet att höja avgiften men saknade skyldighet att i något läge sänka den, hade klausulen troligen varit att se som oskälig enligt 36 § AvtL. HD hade då kunnat ogiltigförklara ränteklausulen och ersätta den med ett mer skäligt villkor för räntejustering av avgiften. Nu kom man istället till samma resultat utan att behöva använda 36 §, genom att redan vid tolkningen fylla villkoret med ett skäligt innehåll.

5.2 Särskilt om standardavtal – klausulens inkorporering

5.2.1 Standardavtal

Vid flera tillfällen i detta arbete har påpekats att man bör göra en skillnad mellan en situation då integrationsklausulen diskuterats mellan parterna och båda deltagit aktivt i att förhandla fram den, och situationen då klausulen fogas till den slutliga uppgörelsen utan att egentligen ha varit föremål för diskussion. I den sistnämnda situationen är klausulen ofta en del av ett s.k. *standardavtal*.

PECL definierar ett standardavtal med följande ord:

*General conditions of contract are terms which have been formulated in advance for an indefinite number of contracts of a certain nature, and which have not been individually negotiated between the parties.*⁸⁴

Standardavtal består vanligen av en mängd villkor samlade i ett förtryckt formulär. Villkoren kan reglera sådant som riskövergång, reklimationsfrister och gränser för skadeståndsansvar, och de benämns vanligen *allmänna leveransvillkor*, *allmänna avtalsbestämmelser* eller dylikt. Till de mest välkända svenska standardavtalen hör AB 04 som gäller för kommersiella entreprenader. De fördelar som oftast eftersträvas vid användningen av standardavtal är en förenkling av enskilda avtalsuppgörelser och förutsägbarhet.⁸⁵ Parterna behöver endast utforma en mindre del av avtalsinnehållet själva, såsom kvantitet av den köpta varan, pris och leveransdatum. Resten av avtalsinnehållet följer det på förhand utformade standardavtalet.

Användandet av standardavtal ställer rättstillämparen inför ett par grundläggande problem. Till att börja med gäller det frågan om standardvillkoren över huvudtaget blivit en del av det enskilda

---

⁸⁴ PECL art. 2.209 (3).

⁸⁵ Bernitz s 23.

avtalet.⁸⁶ Poängen med standardavtal är just att villkoren i fråga inte ska behöva diskuteras i samband med affären, och frågan uppstår då i vilken mån det krävs att part tagit del av villkoren eller åtminstone haft möjlighet till detta för att anses bunden av dem. Ett annat problem är att standardvillkor i många fall är ensidigt utformade till fördel för den ena parten.⁸⁷ I det enskilda fallet blir då frågan om domstolen ska acceptera att avtalet innehåller en viss obalans, eller om detta bör åtgärdas genom tolkning eller jämkning.

5.2.2 Klausulens inkorporering i avtalet

För att standardvillkor ska bli en del av det individuella avtalet förutsätts som huvudregel att villkoren på något sätt kommer till motpartens kännedom.⁸⁸ En diskussion har förts i doktrinen om huruvida vissa allmänt använda standardvillkor skulle kunna utgöra handelsbruk i en viss bransch.⁸⁹ Ett tungt argument emot, som framhålls av bl.a. Karlgren och Bernitz,⁹⁰ är att standardavtal vanligen är utformade till den parts fördel som tillhandahåller dem. Att erkänna standardavtal som handelsbruk skulle leda till att konsumenter och små företag i många fall tvingades acceptera avtalsvillkor som var mer säljarvänliga än vad dispositiv rätt är. Det är möjligen så att standardavtal som framtagits genom förhandlingar mellan företrädare för motstående partsintressen – så som AB 04 – inte dras med denna ensidighet och därför kan fungera som handelsbruk. Utrymmet torde också vara större att betrakta standardavtal som handelsbruk inom B2B-relationer, vilket är föremålet för denna uppsats. Ramberg menar att i vart fall *vissa enskilda villkor* i ett standardavtal kan utgöra handelsbruk *i en viss bransch*, och alltså få betydelse för parternas avtal trots att ingen hänvisning gjorts.⁹¹ Huvudregeln anses dock vara att standardavtalsvillkor inte utgör handelsbruk i svensk rätt.⁹² Även vitt använda standardvillkor måste därför komma till motpartens kännedom för att bli avtalsinnehåll. Detta kan ske på olika sätt. Det vanligaste torde vara att standardavtalet infogas i eller bifogas det individuella avtalet då detta är klart. Man kan också, utan att ta med standardavtalet i den övriga dokumentationen, referera till detta. I det senare fallet fordras även att det standardavtal som refereras till finns lättillgängligt för motparten att ta del av. Kravet torde vara uppfyllt om standardvillkoren finns att ta del av på en näringsidkares hemsida eller i övrigt går att ta del av utan att alltför stor ansträngning behöver läggas ner på att efterforska det. De senaste årens

---

⁸⁶ Bernitz s 28.

⁸⁷ Bernitz s 18.

⁸⁸ A.a s 52.

⁸⁹ Eftersom 1§ AvtL och 3§ KöpL pekar ut handelsbruk som rättsskälla är det tänkbart att ett standardavtal, eller åtminstone delar av det, skulle kunna bli gällande mellan två parter trots att ingenting sagts om det vid förhandlingen.

⁹⁰ Bernitz s 54.

⁹¹ Ramberg s 143.

⁹² Bernitz s 56.

informationstekniska utveckling torde innebära att möjligheten för en avtalspart att hävda att man inte kunnat ta del av ett visst villkor generellt minskat. Sammanfattningsvis förutsätter inkorporering av ett standardvillkor att motparten ska ha haft förutsättningar att ta del av innehållet, medan det däremot inte behöver visas att motparten faktiskt *läst* standardavtalet.

Kraven för att anse villkoret inkorporerat är dock strängare om standardavtalet innehåller *tyngande* eller *överraskande* bestämmelser.

Som en tyngande bestämmelse anses de flesta villkor i ett ensidigt upprättat standardavtal som ställer motparten i sämre läge än enligt dispositiv rätt.⁹³ För att tyngande standardvillkor ska bli avtalsinnehåll krävs att deras innehåll bringats till motpartens kännedom eller att motparten redan känt till eller bort känna till dem. Här är det alltså inte tillräckligt att motparten kunnat ta del av dem – här ställs kravet att så faktiskt skett, alternativt att underlåtenheten att på egen hand skaffa sig kunskap om dem varit klandervärd.⁹⁴

Överraskande avtalsvillkor tar sikte på två typer av villkor. Dels de som genom sin utformning helt enkelt framstår som udda och vanligen inte förekommer i den typ av avtalsrelationer det är fråga om. Dels klausuler som gömts undan genom en ologisk placering i avtalstexten eller extremt finstilt text. Ett exempel på tillämpningen av de strängare kraven för överraskande avtalsvillkor är NJA 1979 s.401, där HD underkände en indexklausul som fått en vilseledande placering i avtalstexten. Principen i svensk rätt är att överraskande standardavtalsvillkor inte anses som en del av avtalet, om det inte klart framgår att motparten accepterat dem.⁹⁵ Detta gäller i både B2B-förhållanden och konsumentförhållanden, även om innebörden i begreppen tyngande eller överraskande varierar beroende på partsställningen. Ovan nämnda NJA 1979 s.401 gällde ett avtal mellan en privatperson och en näringsidkare.

Lehrberg menar att integrationsklausulen ”naturligtvis [är] en tyngande eller överraskande avtalsklausul” då den avviker från de tolkningsregler som finns i dispositiv rätt.⁹⁶ Bernitz menar att integrationsklausulen i vart fall är att se som ett tyngande villkor.⁹⁷ Ett tyngande villkor föreligger så snart det ställer den ena avtalsparten i sämre läge än den dispositiva rätten, och eftersom integrationsklausulens syfte är att hindra en part från att åberopa avtalspreliminärer (vilket är tillåtet enligt dispositiv svensk rätt) skulle den i princip vara att se som tyngande i varje läge där någon av parterna hade kunnat åberopa något ur avtalspreliminärerna till stöd för sin tolkning av avtalet.

---

⁹³ Bernitz s 64.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ A.a s 67.

⁹⁶ Lehrberg s 79.

⁹⁷ Bernitz s 94.

Lehrberg och Bernitz förefaller vara överens om att integrationsklausulen omfattas av de ovan beskrivna kraven på särskild tydlighet för att erkännas som en del av parternas avtal, även om Bernitz inte är lika kategorisk som Lehrberg.⁹⁸ Adlercreutz menar att integrationsklausulen för att få rättsverkan inte får ha införts "slentrianmässigt" i avtalet.⁹⁹ Den som tillhandahåller ett standardavtal innehållandes en integrationsklausul bör alltså försäkra sig om att motparten verkligen tar del av standardvillkoren, eftersom konsekvensen annars kan bli att integrationsklausulen inte anses inkorporerad.

5.3 Tolkning av integrationsklausulen

Som framhållits ovan utgår man vid tolkningen av ett villkor i ett skriftligt avtal från textens ordalydelse.¹⁰⁰ Detta har bland annat framhållits av HD i NJA 2007 s. 35. Den rent språkinriktade tolkningen av avtalet inriktar sig på att fastställa det objektiva förklaringsinnehållet, dvs. hur förklaringen måste uppfattas av en utomstående person. Man talar här ibland om ett "fly on the wall test."¹⁰¹ Detta innebär att juridiska termer förutsätts vara använda i sin gängse betydelse, att tekniska termer och andra fackuttryck används korrekt osv. För integrationsklausulens del kan en sådan språkinriktad analys kompliceras av att den är en klausultyp som utvecklats i ett annat rättssystem. Som avhandlats ovan kan en integrationsklausul i ett svenskt avtal inte få den exakta rättsföljd som den syftar till att uppnå i angloamerikansk rätt.¹⁰² Vilken den "objektiva" betydelsen av en integrationsklausul är kan alltså vara oklart. Detta problem kan möjligen angripas genom att domstolen gör en systeminriktad analys av avtalet.¹⁰³ Man utgår då fortfarande från ordalydelsen, men försöker finna den tolkning av villkoret som harmoniserar med de övriga villkoren i avtalet. Ett annat sätt att beskriva detta är att villkoret tolkas "in the light of the whole contract."¹⁰⁴ Om avtalet ger intryck av att reglera alla parternas rättigheter och förpliktelser skulle det vara i enlighet med avtalets systematik att förstå integrationsklausulen som att den markerar att avtalet är slutligt och fullständigt. Om andra avtalsvillkor tyder på att avtalet är ofullständigt kan integrationsklausulen tolkas mer restriktivt. I praktiken skulle den svenska domstolen göra en liknande prövning som amerikanska och engelska domstolar gör, där ett avtal som ger intryck av att vara integrerat inte får

---

⁹⁸ Bernitz s 95, Lehrberg s 147.

⁹⁹ Adlercreutz i festskrift till Ramberg s 28.

¹⁰⁰ 4.1 ovan. Se även Lehrberg s 37.

¹⁰¹ Ramberg s 150.

¹⁰² 4.1 ovan.

¹⁰³ Ramberg s 160.

¹⁰⁴ Termen används bl.a. i PECL 5:105.

motsägas av avtalspreliminärerna. Det är dock tveksamt om en svensk domstol skulle göra en lika formalistisk bedömning i frågan som t.ex. en engelsk domstol.

Det är en i svensk rätt allmänt erkänd princip att om det går att bevisa en gemensam partsvilja, ska avtalet tolkas mot bakgrund av denna, även om partsviljan avviker från avtalets ordalydelse.¹⁰⁵ AvtL innehåller uttryckliga regler om detta när det gäller s.k. förklaringsmisstag, dvs. rena felskrivningar, men principen anses gå längre än så. Oftast ska det ganska mycket till för att göra sannolikt att parterna åsyftat något annat än vad avtalets lydelse ger uttryck för.¹⁰⁶ Partsbruk och branschpraxis kan ibland ha betydelse när man försöker avgöra vad parternas avsikt verkligen varit.¹⁰⁷ Är det oklart vad parterna avsett att göra ligger det nära till hands att anta att man velat göra som man tidigare gjort, eller som andra på marknaden brukar göra.

En faktor som är nära besläktad med partsbruk och som kan ha betydelse för fastställandet av partsavsikten är parternas tillämpning av avtalsvillkoren.¹⁰⁸ Det är rimligt att utgå från att en avtalspart agerar i enlighet med sin uppfattning om vad avtalet innebär. Av intresse är här AD 2007 nr 86, där en arbetstagare avskedats sedan han använt företagets betalkort för privata uttag. Arbetstagaren försvarade sig med att sådana uttag tidigare hade accepterats på arbetsplatsen. I det senaste anställningsavtal arbetstagaren skrivit på framgick dock ingen sådan rätt, och avtalet innehöll en integrationsklausul som förklarade att det nya avtalet ersatte tidigare överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare. Arbetsgivaren menade att det därför var oväsentligt vad arbetstagarna tidigare hade tillåtit göra. AD menade att den avgörande frågan var vad parterna avsett med klausulen, vilket fick besvaras med allmänna principer för avtalstolkning. Innan det aktuella anställningsavtalet skrevs hade arbetsplatsen haft en praxis där privata uttag accepterades, och även efter att de nya anställningsavtalen upprättades hade beteendet accepterats i några fall. Vidare hade de arbetsgivaren låtit de anställda behålla andra typer av personalförmåner vilka inte framgick av de nya anställningsavtalen. AD fann att klausulens syfte inte hade varit att utsläcka tidigare anställningsförmåner i den mån detta inte tydligt angavs i anställningskontrakten. Eftersom det inte uttryckligen framgick i det skriftliga avtalet att arbetstagaren inte fick använda företagets kort för privata uttag, hade den tidigare överenskommelsen av detta inte utsläckts av integrationsklausulen.

---

¹⁰⁵ Lehrberg s 39.

¹⁰⁶ Ramberg, Avtalslagen 2010 7.3 (1)(a).

¹⁰⁷ Lehrberg s 42.

¹⁰⁸ A.a s 43, Ramberg s 165.

Sjöman har skrivit ganska kritiskt om AD:s domskäl.¹⁰⁹ Han menar att AD hade kunnat komma till samma slutsats genom att använda PECL:s regler om integrationsklausuler, enligt vilka rätten att åberopa klausulen kan gå förlorad vid konkludent handlande. Detta hade enligt Sjöman varit mer klargörande än att tolka fram en partsvilja som gick emot klausulens ordalydelse.¹¹⁰

Om integrationsklausulen är ett standardvillkor kan det vara svårt att föra resonemang om en gemensam partsavsikt eftersom åtminstone en av parterna över huvud taget inte haft något att göra med klausulens utformning. Tolkningen av standardavtal ställer ofta andra typer av krav på domstolen än vad individuellt framförhandlade avtal gör. Ofta får man inrikta sig mer på att försöka fastställa en prioritetsordning mellan olika villkor i avtalet.¹¹¹

En första utgångspunkt är att individuellt framförhandlade villkor går före standardvillkor.¹¹² Har parterna skrivit till ett nytt villkor som avviker från bestämmelser i standardavtalet, får alltså standardavtalet stå tillbaka. Om en sådan individuellt skrivning tyder på att avtalet inte är avsett att vara slutligt och fullständigt, kan det innebära att integrationsklausulen inte får effekt. Även en muntlig utfästelse anses gå före villkoren i ett standardavtal.¹¹³ I NJA 1980 s. 398 ansågs en friskrivningsklausul i ett standardformulär för fastighetsköp inte kunna åberopas eftersom säljaren muntligen lämnat lugnande besked. Bernitz verkar också mena att integrationsklausuler i standardavtal i princip inte har någon verkan mot muntliga uppgifter.¹¹⁴

En allmänt hävdad tolkningsprincip är att preciserade avtalsvillkor går före allmänt hållna sådana.¹¹⁵ Det preciserade villkoret kan här antingen framgå av det individuella avtalet, en muntlig utfästelse eller ingå i standardavtalet. Principen är att ju mer konkret och avgränsad en bestämmelse är, desto större vikt ges den gentemot övriga villkor i avtalet.

En allmän tolkningsprincip som får särskild betydelse för standardavtal är *oklarhetsregeln*. Innebörden är att när betydelsen av ett villkor är oklart ska det tolkas till nackdel för den part som tillhandahållit (standard)villkoret. En sådan tolkning kan förhindra att ett oklart standardvillkor får långtgående negativa konsekvenser för den part som inte deltagit i utformandet av det. Oklarhetsregeln är lagstadgad i konsumentförhållanden genom 10 § lag om avtalsvillkor i konsumentförhållanden. Utanför konsumentförhållanden saknas uttryckligt lagstöd för regeln, men

---

¹⁰⁹ Sjöman i SvJT 2008, s 571 ff.

¹¹⁰ A.a s 576.

¹¹¹ Bernitz s 85.

¹¹² Ibid.

¹¹³ A.a s 86.

¹¹⁴ A.a s 71.

¹¹⁵ Ramberg s 161.

den har tillämpats i ett antal HD-avgöranden som avsett B2B-avtal.¹¹⁶ Regeln är även väl etablerad i många utländska rättsordningar, däribland England och USA.¹¹⁷

Oklarhetsregeln anses komma till särskilt tydligt uttryck när det gäller tyngande avtalsvillkor,¹¹⁸ vilket integrationsklausulen utgör. Tyngande avtalsvillkor innebär som sagt en avvikelse från dispositiv rätt till nackdel för en av avtalsparterna. När integrationsklausulen tillhandahållits av den ena parten utan att detta varit föremål för individuell förhandling bör alltså särskilt höga krav ställas för att villkoret ska få företräde framför dispositiv rätt. Adlercreutz beskriver det som att domstolarna här är mer benägna än annars att anse det tyngande villkoret som stridande mot andra villkor i avtalet, alternativt att anse det för oklart för att tillämpas i den aktuella situationen.¹¹⁹ Domstolen kan då falla tillbaka på dispositiv rätt vilket innebär en mer gynnsam tolkning av avtalet för den part som inte tillhandahållit villkoret. Typfallet då detta sker är vid långtgående friskrivningsklausuler, men Bernitz menar att principen även kan tillämpas på integrationsklausuler.¹²⁰

5.4 Jämkning och ogiltighet

Det har nu blivit dags att behandla de verktyg för öppen kontroll av avtalsvillkor som domstolen har till sitt förfogande. Den centrala bestämmelsen är här 36 § AvtL, och den upptar huvuddelen av stycket.

5.4.1 36 § AvtL

Enligt 36 § AvtL får ett avtalsvillkor jämkas eller ogiltigförklaras om det är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden eller omständigheterna i övrigt. När domstolen ska avgöra om ett avtalsvillkor är oskäligt har den två grundläggande problem att ta ställning till. För det första måste man för att kunna säga att något är oskäligt veta vad som är *skäligt*, dvs. vad som är normalt och godtagbart i den aktuella situationen. Lagtexten säger ingenting särskilt om detta och eftersom tillämpningsområdet för 36 § är så brett kommer olika måttstockar att behöva användas i olika situationer. För det andra är frågan hur stor avvikelse som krävs för att avtalsvillkoret ska anses gå över gränsen för oskälighet och träffas av bestämmelsen. Ramberg har om oskälighetsbedömningen framhållit att 36 § inte är ”avsedd som ett

---

¹¹⁶ Bernitz s 90. Se även bl.a. NJA 1975 s 484, NJA 1986 s 44 och NJA 1989 s 269.

¹¹⁷ A.a s 89.

¹¹⁸ A.a s 94, Adlercreutz II s 102.

¹¹⁹ Adlercreutz II s 108.

¹²⁰ Bernitz s 94.

instrument för en generell civilrättslig kontroll av priser och förmåner.”¹²¹ Utgångspunkten i B2B-förhållanden är att det är fullt tillåtet att utnyttja ett gott förhandlingsläge och göra en bra affär. Att *missbruka* ett övertag är dock inte acceptabelt.

5.4.1.1 Lagregler

Vid oskälighetsbedömningen är det lämpligt att börja med att ta hänsyn till de skrivna rättsregler som finns på området. Bernitz menar att den första ”måttstock” man här kan använda är dispositiv rätt, dvs. vad som skulle ha gällt mellan parterna om inget avtal funnits.¹²² Villkor som avviker från dispositiv rätt *kan* vara oskäligen, men är det inte per automatik. Den yttersta gränsen för vad som är tillåtet går vid tvingande lagstiftning. Villkor som bryter mot tvingande lagstiftning är att se som oskäligen och kan naturligtvis inte upprätthållas av domstolen.

Mellan total överensstämmelse med dispositiv rätt och brott mot tvingande regler finns därmed en gråzon där de skrivna rättsreglerna inte ger något självklart svar utan där andra faktorer måste vägas in för att avgöra frågan om oskälighet. Ovan har framgått att integrationsklausulen i engelsk och amerikansk rätt kan få det *processuella* resultatet att part hindras från att åberopa viss typ av bevisning inför domstolen. I Sverige skulle detta dock strida mot rättegångsbalkens tvingande regler och klausulen kan därmed aldrig få en sådan följd. Det *materiella* resultat som i allmänhet eftersträvas med en integrationsklausul, att avtalet ska tolkas utan hänsyn till avtalspreliminärer, befinner sig däremot i gråzonen. Det är en rättsföljd som avviker från vad som gäller enligt KöpL:s dispositiva regler, men det strider inte mot någon tvingande lagstiftning.

Innan den fortsatta framställningen ska någonting sägas om integrationsklausuler och konsumentavtal, eftersom principer i konsumenträttslig lagstiftning ibland kan få betydelse även utanför sitt tillämpningsområde. Avtal mellan näringsidkare och konsument regleras av lagstiftning som i stor utsträckning är tvingande till konsumentens fördel. Integrationsklausulen befinner sig här inte lika mycket i gråzonen som är fallet i B2B-relationer, utan i de flesta situationer handlar det helt enkelt om att avgöra om klausulen strider mot tillämplig lag.

Vid distans- och hemförsäljning till konsument gäller enligt 5:1 DAL att en näringsidkare inte kan begränsa ett ombuds behörighet att göra utfästelser som är avsedda att ingå i avtalet. Det betyder att även om avtalet innehåller en integrationsklausul, får den ingen verkan om ombudet har gjort utfästelser som går utöver det skriftliga avtalet.¹²³

---

¹²¹ Ramberg s 179.

¹²² Bernitz s 148.

¹²³ A.a s 122.

Regeln gäller bara uttryckligen vid distans- och hemförsäljningsavtal. Ramberg menar dock att den underliggande principen – att uppgifter som lämnas till konsumenten av personer som saknar behörighet att ingå avtal kan inverka på avtalsinnehållet - bör gälla generellt i konsumentavtal.¹²⁴

Även om man bortser från den speciella skrivningen i distans- och hemförsäljningslagen torde en integrationsklausul ofta hamna i strid med felreglerna i Kköpl. Enligt 19§ ska varan stämma överens med uppgifter som lämnats av säljaren eller för säljarens räkning före köpet. Detta motsvarar i huvudsak vad som gäller enligt KöpL även om regeln i Kköpl anses kunna träffa en vidare krets av uppgifter och konsumenten getts en bevislättning vad gäller uppgifternas inverkan på köpet.¹²⁵ 16 § 3st. 2p. Kköpl ålägger också säljaren en upplysningsplikt rörande förhållanden som konsumenten med fog kunnat räkna med att bli upplyst om. Om sådana väsentliga uppgifter inte lämnas och detta inverkar på köpet, ska varan också anses felaktig. Slutligen gäller enligt 16 § 3st. 3p. att varan inte får avvika från vad köparen "med fog kunnat förutsätta." Denna abstrakta standard kan överlappa marknadsföringsansvaret och upplysningsplikten, eftersom vad köparen med fog kunnat förutsätta om varan ofta kan påverkas av vad som sagts, gjorts eller inträffat under förhandlingar före avtalet.

En integrationsklausul som förklarar att det skriftliga avtalet är den slutliga och fullständiga överenskommelsen och att konsumenten därmed bara kan grunda ett felanspråk mot säljaren på detta skriftliga avtal, måste därför vara ogiltig enligt Kköpl 3 §. Därmed faller mycket av integrationsklausulens betydelse.

Detta behöver visserligen inte innebära att en integrationsklausul aldrig skulle kunna få någon effekt i ett avtal som omfattas av Kköpl. När det gäller frågor om avtalets innehåll – t.ex. vilken vara avtalet avser – finns inga särskilda regler i lagen om hur detta ska fastställas, och det är då inte självklart att integrationsklausulen avviker från lagen i för konsumenten negativ riktning. Bernitz menar dock att integrationsklausulen ligger i riskzonen för att träffas av 36 § även när den inte uttryckligen bryter mot någon konsumenträttslig skyddsregel.¹²⁶

I praktiken är det naturligtvis också så att i den mån en integrationsklausul tas in i ett konsumentavtal, detta sker på näringsidkarens initiativ och efter att näringsidkaren utformat klausulen. Man kan därför också tänka sig att en domstol skulle ingripa mot en integrationsklausul i ett konsumentavtal genom dold kontroll, dvs. antingen genom att anse att klausulen inte blivit en del av avtalet, eller genom att göra en restriktiv tolkning av den.

---

¹²⁴ Ramberg s 168.

¹²⁵ Håstad s 242.

¹²⁶ Bernitz s 71.

KtjL är precis som Kköpl tvingande till konsumentens förmån. Det som sagts ovan om betydelsen av en integrationsklausul för felbedömningen torde gälla även här. Vid s.k. småhusentreprenad innehåller konsumenttjänstlagen speciella regler om hur avtalets innehåll ska fastställas. Enligt 51 § gäller det som konsumenten påstår har avtalats om arbetets omfattning, pris, tid för betalning och tid för arbetets avslutande, om det inte framgår av ett skriftligt avtal att något annat bestämts. Regeln är avsedd att främja skriftlighet vid denna typ av avtal.¹²⁷ Man kan fråga sig hur den situationen skulle bedömas att ett skriftligt avtal om småhusentreprenad inte innehöll någon bestämmelse om när arbetet skulle vara avslutat, men däremot en integrationsklausul som förklarade att det skriftliga avtalet gav uttryck för hela uppgörelsen mellan parterna. Lagens utgångspunkt är att det konsumenten hävdar har bestämts muntligen då ska anses vara avtalat. Om integrationsklausulen i detta läge upprätthölls skulle man i princip få falla tillbaka på regeln i 24 § om att arbetet ska vara avslutat ”inom den tid som är skälig med hänsyn särskilt till vad som är normalt för en tjänst av samma art och omfattning.” Detta blir dock svårt att förena med lagens 3 § enligt vilken avtalsvillkor till nackdel för konsumenten är ogiltiga, eftersom den som beställer en tjänst typiskt sett har ett större intresse av att kunna förutse när denna ska vara avslutad, än vad utföraren har. Specialregeln i 51 § måste därför gälla på bekostnad av integrationsklausulen i en sådan situation.

Sammantaget torde en integrationsklausul, i de avseenden den skulle kunna påverka tolkningen av avtalet i någon betydelsefull mening, oftast vara ogiltig när den förekommer i ett konsumentavtal.

Integrationsklausuler i konsumentavtal hör inte till den direkta frågeställningen för denna uppsats, men det som ovan sagts kan ändå komma att ha betydelse för bedömningen av klausulen i en B2B-relation. I förarbetena till 36 § diskuteras om oskälighetsbedömningen ska kunna påverkas av tvingande lagstiftning på närliggande rättsområden.¹²⁸ Denna fråga uppstår t.ex. när ett avtalsvillkor som bryter mot konsumentskyddslagstiftning och alltså skulle ha varit otillåtet i ett konsumentavtal, förekommer i en B2B-relation. Det normala torde vara att domstolen då gör ett *motsatsslut* och tillåter villkoret.¹²⁹ I vissa situationer kan domstolen dock göra ett *analogislut*. Om ett B2B-förhållande aktualiserar samma typer av skyddsskäl som ligger bakom tvingande konsumentskyddslagstiftning, bör villkoret bedömas på samma sätt som det skulle ha gjort i ett konsumentavtal.¹³⁰ Bernitz framhåller att:

---

¹²⁷ Hellner, Hager & Persson s 95.

¹²⁸ Prop. 1975/76:81 s 122.

¹²⁹ Bernitz s 149.

¹³⁰ Prop. 1975/76:81 s 122. von Post, s 141.

”Integrationsklausuler synes berättigade framförallt när det skriftliga kontraktet föregåtts av ingående avtalsförhandlingar mellan någorlunda jämnstarka företag. De kan emellertid också vara ett sätt för den starkare avtalsparten att söka komma ifrån olika förbehåll, utfästelser mm som kan ha gjorts under avtalsförhandlingarna.”¹³¹

När man i B2B-relationer talar om en av parterna som den *starkare* är det inte i första hand företagets omsättning, personalstyrka och dyl. som avses. Det väsentliga är istället om något av företagen har ett övertag i know-how eller erfarenhet av den ifrågavarande typen av avtalsförhandlingar som ger ett övertag i utformandet av avtalsvillkoren.¹³² Om standardavtal används torde det också ha betydelse vilken av parterna som tillhandahållit detta.¹³³ Bedömningen kan sammantaget bli att den ena parten befunnit sig i överläge under förhandlingen och ensidigt drar nytta av att integrationsklausulen kommit med i avtalet. Jämkning kan då ske.

Det bör avslutningsvis påpekas att de möjligheter som här beskrivs att tillämpa 36 § AvtL på integrationsklausulen genom analogier utgör *undantag*.¹³⁴ I en B2B-relation där parterna förhandlar på jämbördiga villkor och båda medverkat till att skriva in integrationsklausulen i avtalet, finns det ingen anledning att dra in konsumentskyddsregler eller andra samhällseliga skyddshänsyn i oskälighetsbedömningen.

Efter att möjligheten till analogier från Kköpl berörts, bör också något sägas om samspelet mellan 36 § och AVLN. AVLN möjliggör för MD att meddela förbud mot att använda avtalsvillkor som är att se som oskäliga. I lagens förarbeten ges riktlinjer för oskälighetsbedömningen av specifika klausultyper, främst klausuler gällande pris, dröjsmål, reklamation, felansvar, samt skiljeklausuler. Dessa ska inte kommenteras i detalj. Det finns dock vissa överlappningar mellan oskälighetsbedömningarna i de två lagarna. Förarbetena behandlar inte relationen mellan AVLN och 36 §, vilket von Post emellertid gör ett försök till i sin avhandling om 36 §.¹³⁵

Även om AVLN och 36 § har vissa gemensamma riktlinjer för oskälighetsbedömningen är konstruktionen och motiven bakom de två lagarna olika. AVLN syftar till att skydda näringsidkarna som kollektiv och i lagens 2 § 2st. framhålls särskilt att förbud mot att använda ett avtalsvillkor bara ska meddelas om det är påkallat ur allmän synpunkt. Oskälighetsbedömningen hålls alltså generell och syftet är att utesluta typiskt sett oskäliga avtalsvillkor från marknaden. Lagen kan inte korrigera ett enskilt avtal utan endast förhindra att det oskäliga villkoret används i framtiden. 36 § inriktas

---

¹³¹ Bernitz s 71.

¹³² Ramberg s 178.

¹³³ Se ovan stycke 5.3 om tolkning av standardavtal.

¹³⁴ Bernitz s 149.

¹³⁵ von Post s 133.

istället på att skydda en enskild part i ett enskilt fall.¹³⁶ Oskälighetsbedömningen är här kontextbunden, ett villkor som normalt uppfattas som skäligt kan vara oskäligt pga. omständigheter som är unika för det fall som prövas. von Post menar att det är fullt möjligt att ett avtalsvillkor kan frias av MD men jämkas enligt 36 § av allmän domstol – och vice versa. von Post menar dock att både AVLN:s förarbeten och MD:s praxis kan användas för att skapa vägledning för tillämpningen av 36 §.¹³⁷

Förarbetena till AVLN tar inte ställning till integrationsklausuler specifikt. Integrationsklausuler har heller aldrig prövats av MD och det finns inget stöd i doktrinen för att integrationsklausuler i B2B-avtal generellt skulle strida mot AVLN. Som framhållits flera gånger är dock en av integrationsklausulens viktigaste funktioner att den begränsar underlaget för felbedömningen, och långtgående begränsning av felansvar är en av de faktorer som enligt förarbetena ska ligga till grund för oskälighetsbedömningen i AVLN. von Post nämner också att klausuler som hindrar en näringsidkare från att begära ersättning för kostnader till följd av marknadsföringsansvaret i 18 § Köpl och produktansvaret i 31 § Kköpl som exempel på när AVLN kan tillämpas.¹³⁸ Det är inte uteslutet att detta kan få betydelse för tillämpningen av 36 § på en integrationsklausul, tillsammans med omständigheterna i det enskilda fallet.

5.4.1.2 Värdet av förmånerna

En annan faktor man enligt förarbetena bör ta hänsyn till vid oskälighetsbedömningen är värdet av förmånerna på ömse sidor, dvs. vilken av parterna som vinner mest på avtalet. Man bör här inte bara se till vilka prestationer som ska utgå om avtalsrelationen fungerar som avsett, utan hänsyn bör även tas till vilka konsekvenser som uppstår vid kontraktsbrott eller uppsägning av avtalet. Om den svagare parten "straffas" mycket hårt eller förlorar mycket viktiga förmåner i en sådan situation, kan det tala för att avtalet är oskäligt. Som konkret exempel på det sistnämnda nämner von Post att ett förmånligt serviceprogram för varor som levererats avbryts.¹³⁹

Bristande balans i värdet av förmånerna på ömse sidor kan få särskild betydelse om det kombineras med andra omständigheter som talar för jämkning.¹⁴⁰ Det är här förmånernas värde blir av intresse för bedömningen av integrationsklausulen. Integrationsklausulen är i sig en form av tyngande klausul¹⁴¹, men huruvida denna tyngd skäligen bör bäras påverkas inte endast av hur klausulen är

---

¹³⁶ von Post s 134.

¹³⁷ Ibid.

¹³⁸ A.a s 130.

¹³⁹ A.a s 153 .

¹⁴⁰ Ibid.

¹⁴¹ Lehrberg s 79, se även Bernitz s 94.

utformad eller vilka effekter den får i sig, utan även i vilket sammanhang den förekommer. I ett avtal där prestationerna är väl balanserade kan en integrationsklausul ses som skälig, medan ett avtal som är mycket förmånligt för den ena parten kan "tippa" integrationsklausulen över kanten till oskälighet. Integrationsklausulen och avtalet i övrigt befinner sig alltså i ett samspel som måste bedömas som en helhet.

Lehrberg menar att integrationsklausulen riskerar att bedömas som oskälig enligt 36 § i vissa situationer. Avgörande för bedömningen måste, enligt Lehrberg, vara "vilka effekter dess tillämpning kan få för ekvivalensen i avtalsförhållandet eller för en genom klausulen missgynnad parts position."¹⁴² Man måste alltså ta hänsyn till om integrationsklausulen missgynnar en av avtalsparterna påtagligt så att styrkeförhållandet i avtalsrelationen snedvrids. Till viss del blir det fråga om en liknande bedömning av partsställningen som behandlats ovan i stycke 5.4.1.1.

5.4.1.3 Partsbruk, kulans

En annan faktor som skulle kunna få betydelse vid oskälighetsbedömningen av en integrationsklausul är praxis mellan parterna. von Post har diskuterat fenomenet att avtalsparter ofta utvecklar en praxis gentemot varandra som är mer generös än vad en strikt tillämpning av avtalsvillkoren skulle innebära.¹⁴³ Man talar ibland om att den starkare av avtalsparterna visar sin motpart "kulans." Bakgrunden till detta kan vara att den starkare parten upprättat omfattande och strikta avtalsvillkor som man kräver att motparten skriver under.¹⁴⁴ Den starkare parten går sedan med på skäliga uppgörelser och överser med mindre avtalsbrott så länge avtalsrelationen fungerar bra, men vid en tvist kan de stränga avtalsvillkoren plockas fram för att "slå i huvudet" på motparten.

Ett exempel på hur en integrationsklausul skulle kunna ges en sådan inkonsekvent tillämpning är att den starkare avtalsparten under en tid accepterar att motparten avviker från det skrivna avtalet, eller att man gör muntliga utfästelser som efterlevs, trots att klausulen stadgar att avtalet innehåller samtliga förpliktelser. Därefter vägrar man plötsligt att upprätthålla den praxis som utbildats med hänvisning till integrationsklausulen i avtalet.

Ett sådant beteende bör inte godtas av domstolen. I förarbetena till 36 § uttalas att en näringsidkare bör vara bunden av sin praxis, även om avvikelser måste få ske i speciella situationer. En

---

¹⁴² Lehrberg s 79.

¹⁴³ von Post s 171-173.

¹⁴⁴ Bernitz s 151.

näringsidkare får dock inte utan sakliga skäl avvika negativt från sin affärspraxis.¹⁴⁵ von Post menar att okunskapen om detta är stor:

”Det är min uppfattning att man i det praktiska affärslivet inte har klart för sig verkan av kulans. Man har den uppfattningen att man när som helst alltid kan åter- eller övergå till en strikt avtalstillämpning.”¹⁴⁶

Så är alltså inte fallet. De rättigheter och skyldigheter som följer av avtalet bör utövas på ett konsekvent sett. Om den part som visat sig acceptera avvikelser sedan åberopar klausulen och hävdar att man inte är bunden av sin praxis, kan klausulen jämkas.

AD 2007 nr 86. bör återigen uppmärksammas i sammanhanget. AD kom inte in på frågan om 36 § AvtL i sitt avgörande, utan försökte istället fastställa en gemensam partsavsikt bakom integrationsklausulen. AD:s avgörande visar dock på två saker av intresse för denna del av uppsatsen. För det första förde man ett resonemang liknande förarbetena till 36 § när man menar att den starkare avtalsparten måste ta konsekvensen av sin egen praxis. Man kan inte plötsligt reagera hårt på en överträdelse av det skriftliga kontraktet om man i handling visat att man accepterar beteendet. För det andra visar AD 2007 nr 86 på det nära samspelet mellan dold och öppen kontroll av avtalsvillkor som diskuterats ovan (5.1). AD hade förmodligen kunnat finna integrationsklausulen oskälig mot bakgrund av arbetsgivarens praxis och uttalandena i förarbetena till 36 §, men löste istället problemet genom att tolka fram en skälig innebörd i klausulen.

5.4.2 Något om övriga ogiltighetsregler i AvtL

AvtL innehåller ytterligare två paragrafer som i undantagsfall kan träffa integrationsklausulen. Det gäller 30 § om svikligt förledande och 33 § om avtal som det skulle strida mot tro och heder att åberopa. 33 § är precis som 36 § av generalklausulskaraktär men kan till skillnad från 36 § endast leda till ogiltighet och inte jämkning.

Om en av parterna gör utfästelser under förhandlingarna och sedan medverkar till att en integrationsklausul skrivs in i avtalet för att komma ifrån ansvaret för dessa kan det anses som svikligt eller stridande mot tro och heder att åberopa klausulen.¹⁴⁷ Konsekvensen är enligt båda

---

¹⁴⁵ prop 1975/76:81, s 81.

¹⁴⁶ von Post s 173.

¹⁴⁷ Håstad s 84.

paragraferna ogiltighet av hela avtalet,¹⁴⁸ och eventuellt kan också skadestånd utgå för det negativa kontraktsintresset.¹⁴⁹

Den praktiska betydelsen av dessa regler torde inte vara så stor, men det är ändå värt att understryka att integrationsklausulen självklart inte får användas för att medvetet lura motparten in i ett avtal på felaktiga premisser.

---

¹⁴⁸ Ramberg s 76.

¹⁴⁹ Ramberg s 80.

6. Hur påverkar integrationsklausulen tolkningen av avtalet?

Av föregående stycke har framgått att det finns flera tänkbara situationer där en integrationsklausul kan sättas åt sidan genom dold eller öppen kontroll, eller där den i vart fall bör tolkas mycket restriktivt. Det står samtidigt klart att integrationsklausulen i många fall är fullt skälig, och frågan uppstår då vilken effekt klausulen ska få på tolkningen av avtalet i övrigt. Som framgått av stycke 4.2 är avtalstolkning i vid bemärkelse den process genom vilken en rättshandlings innehåll fastställs. Begreppet tolkning ska här utvecklas något ytterligare. En första grundläggande uppdelning kan göras mellan tolkning i inskränkt bemärkelse och *utfyllning*.¹⁵⁰ Tolkning i inskränkt bemärkelse kan i sin tur syfta på många olika typer av tolkningsverksamhet, men de har det gemensamt att de syftar till att klarlägga vad parterna kommit överens om.

6.1 Egentlig tolkning

När det skriftliga avtalsdokumentet är otydligt eller motsägelsefullt utformat, finns ofta behov av att precisera eller tyda detta. Målet är helt enkelt att fastställa hur de begrepp parterna använt ska förstås.¹⁵¹ Lerhberg har beskrivit denna form av tolkning som "ojuridisk"¹⁵² då det i hög grad handlar om att med hjälp av språkvetenskap, kunskap om sakomständigheter och allmän logik komma fram till en betydelse i avtalstexten. Vad som sagts under en förhandling före avtalsslutet kan hjälpa till att precisera innebörden. Låt säga att ett skogsbolag och ett pappersbruk ingått ett avtal om försäljning av en viss mängd "timmer." Det skriftliga avtalet preciserar inte vilka träslag som avses, men detta kan ha diskuterats under förhandlingarna mellan företagen. Frågan blir då om integrationsklausulen hindrar att domstolen tar hänsyn till vad som sagts under förhandlingarna för att fastställa innebörden i ordet "timmer."

Domstolen kan ibland ha skäl att avvika från en klar innebörd i ett skriftligt avtal och korrigera avtalet.¹⁵³ Så kan ske om avtalet strider mot tvingande lagstiftning, men även i andra situationer. Om omständigheterna runt avtalets ingående tyder på att parternas avsikt var att avtala om något annat än det skriftliga avtalsdokumentet ger uttryck för, kan domstolen gå emot avtalets ordalydelse. Detta har skett i ett antal rättsfall, även om det är ovanligt.¹⁵⁴ Låt säga att företagen i exemplet ovan

---

¹⁵⁰ Lehrberg s 15.

¹⁵¹ Ramberg s 151.

¹⁵² Lehrberg s 18.

¹⁵³ Ramberg s 150.

¹⁵⁴ Ramberg, Avtalslagen 2010, 7.3(1)(a).

kommer överens om att dela på risken för förändringar i priset på timmer och därför inför en prissäkringsklausul i avtalet, som dock pga. sin utformning leder till att skogsbolaget missgynnas kraftigt. Frågan blir då om integrationsklausulen hindrar att domstolen utgår från den gemensamma vilja företagen uttryckt under förhandlingarna och korregerar avtalet så att risken delas mer rättvist.

Hellner skriver allmänt om integrationsklausuler att det saknas skäl att motarbeta dem i B2B-avtal. De överväganden som ligger bakom integrationsklausulen som instrument och "the parol evidence rule" är enligt Hellner "legitima även för svensk avtalsrätt."¹⁵⁵ Det får tolkas som ett allmänt stöd för att parternas avtalsfrihet i fråga om principerna för avtalets tolkning ska respekteras. Gorton menar att integrationsklausulen inte kan hindra att avtalspreliminärerna används till en preciserande tolkning. När avtalet är otydligt är det, enligt Gorton, domstolens skyldighet att finna en lösning. Mer tveksam ställer sig Gorton till korrigering av avtalet och menar att domstolen inte i onödan bör inskränka parternas avtalsfrihet i detta avseende.¹⁵⁶ Adlercreutz menar att en integrationsklausul aldrig kan hindra att en part tillåts lägga fram viss bevisning och att denna används för att precisera eller undanröja oklarheter i avtalet. Den kan däremot innebära att "större försiktighet" iakttas när det gäller att korrigera avtalet. Adlercreutz hänvisar allmänt till att vad som sägs om integrationsklausuler i UniP bör "tjäna till ledning" för tolkningen i svenska domstolar.¹⁵⁷ Enligt denna lagtext hindrar inte integrationsklausulen att det skriftliga avtalet tolkas för att precisera betydelsen av texten, men motsägelser, ändringar eller tillägg får inte ske grundat på avtalspreliminärerna.¹⁵⁸

Ramberg skriver i sin lärobok om allmän avtalsrätt att integrationsklausulen kan medföra att avtalspreliminärerna får "mindre eller ingen betydelse" vid tolkningen av avtalet och att rättstillämparen bör vara försiktig med att tillmäta dessa vikt.¹⁵⁹ I *Avtalslagen 2010* konkretiserar Ramberg detta något genom att skriva att en integrationsklausul innebär att vad som förekommit på förhandlingsstadiet inte kan bli avtalsinnehåll, men att det kan få betydelse för att tolka eller komplettera avtalstexten.¹⁶⁰ Ramberg använder i *Avtalslagen 2010* en något annorlunda terminologi än vad Adlercreutz gör. Adlercreutz benämner hela processen varigenom avtalets innehåll fastställs som tolkning och skiljer sedan mellan möjligheten att använda avtalspreliminärerna till preciserande, korregerande eller utfyllande tolkning.¹⁶¹ I *Avtalslagen 2010* görs tolkning synonymt med precisering eller tydning av själva avtalstexten. Ramberg anser alltså i likhet med Gorton och Adlercreutz att integrationsklausulen inte kan förhindra preciserande tolkning. Ramberg lämnar dock som synes

---

¹⁵⁵ Hellner i Festskrift till Bengtsson s 202.

¹⁵⁶ Gorton s 206-207.

¹⁵⁷ Adlercreutz i Festskrift till Ramberg s 29.

¹⁵⁸ UniP 2.1.17.

¹⁵⁹ Ramberg s 167.

¹⁶⁰ Ramberg, *Avtalslagen 2010* 7.5 (1).

¹⁶¹ Uppsatsen utgår från denna terminologi, vilken även används av Lehrberg och Hellner.

dörren öppen även för "komplettering" med hjälp av avtalspreliminärerna, vilket tyder på att Ramberg anser att viss korrigering eller utfyllning skulle kunna ske.

Ramberg skriver också i *Avtalslagen 2010* att en part kan förlora rätten att åberopa integrationsklausulen genom sitt agerande före eller efter avtalsslutet.¹⁶² Enligt PECL kan rätten att åberopa en integrationsklausul gå förlorad genom konkludent handlande, dvs. om en avtalspart uttalar sig eller agerar på ett sätt som strider mot integrationsklausulen och motparten haft anledning att förlita sig på detta agerande.¹⁶³ Betydelsen av parternas agerande och tillämpning av integrationsklausulen har berörts under stycke 5,¹⁶⁴ då det kan sägas röra sig om bedömningen av integrationsklausulen som sådan snarare än tolkningen av avtalet som helhet. Rambergs skrivelse i *Avtalslagen 2010* tyder dock på att hon anser att även uttalanden och överenskommelser på förhandlingsstadiet skulle kunna leda till att integrationsklausulen sätts ur spel, då hon skriver att "ibland kan det vara oskäligt att inte låta en tidigare lämnad uppgift påverka avtalet."¹⁶⁵ Detta är kanske inte en jättekontroversiell ståndpunkt. Även i angloamerikansk rätt finns det situationer där en lämnad uppgift slår igenom integrationsklausulen, t.ex. när *misrepresentation* föreligger.¹⁶⁶ Ramberg utvecklar dock inte närmare i vilka situationer undantag skulle göras.

Bernitz gör ingen tydlig åtskillnad mellan preciserande och korrigering, men förefaller över lag mer skeptisk till integrationsklausulens rättsverkningar än Hellner, Adlercreutz och Gorton. Bernitz menar visserligen att integrationsklausulen kan vara berättigad i ett avtal som föregåtts av långvariga förhandlingar mellan jämnstarka parter.¹⁶⁷ Samtidigt anser han att en "allmänt hållen" integrationsklausul inte bör räcka för att sätta uppgiftsansvaret i 18 § KöpL ur spel.¹⁶⁸ Om en säljare lämnat muntliga uppgifter om varan som kan antas ha inverkat på köpet skulle alltså dessa bli del av avtalet, trots att avtalet innehåller en integrationsklausul som förklarar att tidigare uttalanden förlorar sin betydelse. Korrigering skulle alltså få ske i dessa fall. Bernitz behandlar i detta avseende integrationsklausulen som en ansvarsfriskrivning, och det brukar anses att sådana saknar verkan mot positiva uppgifter.¹⁶⁹ Även Håstad har behandlat relationen mellan marknadsföringsansvaret i KöpL och integrationsklausuler. Förarbetena till KöpL tyder på att en säljare måste specificera vilken uppgift han fransäger sig ansvar för, om han inte ska bli bunden av

---

¹⁶² Ramberg, *Avtalslagen 2010* 7.5 (2).

¹⁶³ PECL 2:105 (4).

¹⁶⁴ Se särskilt stycke 5.4.1.3, underrubriken *partsbruk, kulans*.

¹⁶⁵ Kommentarer till *Avtalslagen 2010* 7.5 (2).

¹⁶⁶ Treitel, s 178-183, Farnsworth s 216.

¹⁶⁷ Bernitz s 70.

¹⁶⁸ A.a s 71.

¹⁶⁹ A.a s 95. Se även NJA 1993 s 436.

denna.¹⁷⁰ Själva lagtexten klargör dock inte detta, och KöpL är dispositiv och dess bestämmelser kan ersättas med andra i avtalet. Håstad drar därför slutsatsen att integrationsklausulen kan åsidosätta uppgiftsansvaret i KöpL, men att det krävs att klausulen är tydligt utformad för att detta ska ske. Han tillägger också att integrationsklausulen kan komma att anses stridande mot tro och heder och ogiltigförklaras enligt 33 § AvtL om säljaren vet att en uppgift han lämnat är osann men inte påpekar detta.¹⁷¹

Lehrberg menar att en integrationsklausul måste ges en ”restriktiv tolkning” eftersom den är en tyngande/oväntad klausul som avviker från de normala tolkningsreglerna.¹⁷² Lehrberg behandlar inte frågan om i vilken mån klausulen hindrar att avtalet tolkas mot bakgrund av avtalspreliminärerna i detalj.

6.2 Utfyllning

Utfyllning/utfyllande tolkning skiljer sig från den ovan beskrivna egentliga tolkningen genom att syftet här är att hantera en frågeställning som inte ursprungligen reglerats i avtalet.¹⁷³ Det kan t.ex. vara så att avtalet inte innehåller några bestämmelser om påföljder vid dröjsmål, eller att man inte reglerat när risken ska gå över från köpare till säljare. Kronologiskt kan man säga att frågan om utfyllning ligger efter den egentliga tolkningen: det är först när det visat sig omöjligt att lösa tvistefrågan genom eventuella preciseringar och korrigeringar av avtalstexten som det blir aktuellt att fylla ut denna. Vid utfyllning av ett avtal tillämpas i första hand tvingande rättsregler. Om ingen tvingande regel är tillämplig – vilket ofta är fallet när det rör sig om ett B2B-avtal – kan domstolen falla tillbaka på dispositiv rätt.¹⁷⁴ Sjöman har ställt frågan om dispositiv rätt kan användas till utfyllning trots att avtalet innehåller en integrationsklausul, och analyserat några olika skiljedomar där integrationsklausuler förekommit.¹⁷⁵ I en skiljedom meddelad 1986 uttryckte sig nämnden på ett sätt som tydde på att de ansåg att dispositiv rätt (i detta fallet KöpL) inte kunde tillämpas alls på avtalet. Resonemanget var dock otydligt. En skiljedom från 2002 antydde att integrationsklausulen inte hindrade utfyllning med dispositiv rätt. Sjöman medger att rättsläget inte är helt klart, men menar att det troligen krävs att parterna uttryckligen anger vilka dispositiva bestämmelser som anses

---

¹⁷⁰ Prop. 1988/89:76 s 90.

¹⁷¹ Håstad s 84.

¹⁷² Lehrberg s 79.

¹⁷³ A.a s 187.

¹⁷⁴ A.a s 188.

¹⁷⁵ Sjöman i JT 2002 s 935.

bli uteslutna från tillämpning för att klausulen ska få denna effekt.¹⁷⁶ Detta har parterna såklart möjlighet att göra,¹⁷⁷ men det följer alltså inte av integrationsklausulen som sådan.

I föregående stycke har diskuterats om integrationsklausulen kan sätta uppgiftsansvaret i 18 § KöpL ur spel. För tydlighetens skull ska påpekas att detta är en annan fråga än om utfyllning av avtalet med hjälp av KöpL och andra dispositiva regler kan ske, och att man inte bör blanda ihop dem. När avtalet innehåller en integrationsklausul är ansvaret för uppgifter inte oreglerat, det är tvärtom reglerat både i avtalet (genom klausulen) och i KöpL, och frågan är om klausulen ska ges företräde framför KöpL. Håstad menar att så kan ske.¹⁷⁸ Sjöman behandlar i sin artikel situationen att avtalet är tyst på någon punkt – t.ex. att det saknar bestämmelser om påföljder – och ställer frågan om domstolen då kan använda KöpL eller andra dispositiva regler för att fylla igen luckorna. Sjöman menar att detta i normalfallet får ske.

I en del fall kan utfyllning grundas på omständigheter vid eller före det individuella avtalets tillkomst. Att parternas privata praxis, deras partsbruk, kan få företräde framför dispositiv rätt i detta avseende framgår av 3 § KöpL. Det är också tänkbart att en befintlig avtalsklausul tillämpas analogt på en oreglerad fråga, trots att den egentliga tolkningen givit vid handen att denna inte omfattas av klausulen.¹⁷⁹

Adlercreutz menar, återigen med en referens till UniP, att domstolen bör vara mycket försiktig med att göra avvikelser eller kompletteringar till avtalet grundat på avtalspreliminärerna.¹⁸⁰ Detta får anses utesluta inte bara korrigerande tolkning utan också utfyllning. Gorton anser (med vissa förbehåll) att rättstillämparen ska respektera parternas avtalsfrihet och att man inte kan gå emot en integrationsklausul lättvindigt. Samtidigt skriver han att domstolen är skyldig att finna en lösning när avtalet är oklart eller ”tyst” (silent). På något sätt måste domstolens tolkning mynna ut i ett resultat som gör avtalet funktionsdugligt. Hur detta ska ske och vilka tolkningsdata som får användas i processen blir en fråga domstolen får ta ställning i från fall till fall, menar Gorton.¹⁸¹

Gortons något ambivalenta inställning pekar på ett viktigt problem. Det finns onekligen en viss motsättning i att domstolarna både ska respektera långtgående avtalsfrihet och ägna sig åt effektiv tvistlösning av oklara avtal. Angloamerikansk rätt visar dock på ett sätt att lösa problematiken. I USA krävs det att avtalet är totalt integrerat för att det ska vara skyddat mot tillägg. Om parterna avstått

---

¹⁷⁶ A.a s 939.

¹⁷⁷ 3§ KöpL.

¹⁷⁸ Se ovan s 51 1 st.

¹⁷⁹ Lehrberg s 191.

¹⁸⁰ Adlercreutz i Festskrift till Ramberg s 29.

¹⁸¹ Gorton s 206-207.

från att i avtalet reglera någon fråga av betydelse är avtalet bara partiellt integrerat. Bevis får då föras för att förse avtalet med *consistent additional terms*, dvs. fylla ut det med nya villkor som står i logisk överensstämmelse med de övriga bestämmelserna. I svensk kontext skulle man kunna se det som att ett avtal som saknar reglering av grundläggande avtalsrättsliga frågeställningar inte – oavsett integrationsklausulens lydelse – utgör någon heltäckande överenskommelse mellan parterna. Därmed skulle analog tillämpning av befintliga avtalsvillkor och utfyllning baserad på förhandlingar eller partsbruk kunna accepteras, åtminstone om detta sker på ett sätt som inte motsäger övriga villkor i avtalet. Det handlar alltså om att dra en gräns mellan fall där avtalets otydlighet är en risk som parterna genom integrationsklausulen fördelat och därför får leva med, och de fall där otydligheten är så stor att avtalet över huvud taget inte blir funktionsdugligt utan utfyllning. I sistnämnda fall kan man, som Gorton, anse att domstolen har en plikt att finna en lösning.

7 Avslutande diskussion

Integrationsklausulen används i angloamerikansk rätt för att visa att ett skriftligt avtal utgör parternas hela överenskommelse. Genom "the parol evidence rule" förhindras parterna då att föra bevisning för att ändra, motsäga eller utfylla det skriftliga avtalet. Den svenska rättegångsbalken innebär att integrationsklausulen inte kan få samma processuella effekt i Sverige som den får i de angloamerikanska rättssystemen. Det materiella syftet med integrationsklausuler kan dock antas vara de samma i Sverige som i England och USA: att skapa förutsägbarhet och att begränsa risken för, och omfattningen av, rättsprocesser. I vilken mån parterna kan använda sin avtalsfrihet för att uppnå detta är en mer öppen fråga. Här blir olika bedömningar aktuella.

Till att börja med måste klausulen som sådan bedömas av domstolen. Ett avtalsvillkor kan inte reglera sin egen tolkning, utan som Hellner skriver får en bedömning ske från fall till fall. Hit hör frågan om klausulen utgör ett tyngande villkor och särskilda tydlighetskrav därför gäller för dess inkorporering och tillämpning. Det handlar också om hur partsavsikten bakom klausulen ska förstås. Av central betydelse är också ogiltighetsreglerna i AvtL, främst 36 §. Gemensamt för dessa frågor är att det handlar om klausulen över huvud taget ska erkännas som en del av parternas avtal.

Den andra sidan av bedömningen är hur avtalet som helhet ska tolkas i ljuset av en integrationsklausul som "överlever" domstolens prövning. Kan klausulen leda till att tolkningen görs enligt andra principer än de i svensk rätt etablerade, hur stort genomslag ska klausulen i så fall få, och finns det undantag där klausulen inte längre respekteras?

Uppsatsens disposition, där frågor om tolkning eller jämkning av integrationsklausulen som sådan behandlas separat från tolkningen av avtalet som helhet, är en förenkling av hur bedömningen kommer att ske i praktiken. Domstolen kan inte ta ställning till om integrationsklausulen är oskälig innan man har en något så när uppfattning om hur den skulle påverka avtalet om den upprätthölls, och på samma sätt kan man inte slå fast hur klausulen påverkar avtalet i övrigt innan man vet hur den ska tolkas. I verkligheten måste domstolen göra båda sakerna på samma gång och klausulen och avtalet påverkar här varandra genom ett ständigt växelspel. Detta gäller inte bara ifråga om integrationsklausuler utan vid all avtalstolkning. Den norske rättsvetenskapsmannen Kristian Huser har rentav liknat tolkningsprocessen med en *black box*: en massa tolkningsdata matas in i en låda och när tolkningsresultatet kommer ut på andra sidan begriper ingen vad som hänt därinne. När man i en akademisk skrift försöker dela upp tolkningsprocessen i olika delar och i detalj beskriva dessa är det alltid fråga om en förenkling. Det måste betonas.

Det finns dock ett värde i att disponera behandlingen av tolkningsprocessen på det sätt som görs i uppsatsen. Det möjliggör en bättre förståelse av de olika rättsliga problem som är kopplade till integrationsklausulen. Frågan om integrationsklausulen är oskäligen är t.ex. mycket kontextbunden. Den kan inte besvaras generellt, utan här är det nödvändigt att resonera om hur omständigheterna vid avtalets slutande, styrkeförhållandena och parternas agerande kan påverka bedömningen i hypotetiska situationer. Frågan om klausulen t.ex. kan hindra utfyllning men inte preciserande tolkning av avtalet är å andra sidan en fråga där svaret kan ges mer generellt.

Vad då gäller bedömningen av integrationsklausulen som sådan anser både Lehrberg och Bernitz att den utgör ett tyngande avtalsvillkor. Lehrberg karaktäriserar också klausulen som oväntad eller överraskande. Mot det sistnämnda kan man kanske invända att medan det ur ett rent rättsvetenskapligt perspektiv är oväntat att stöta på integrationsklausuler i svenska avtal, är det i den praktiska verkligheten inte lika oväntat. I en B2B-relation torde en integrationsklausul numera inte upplevas som särskilt överraskande, i vart fall inte om klausulen är tydligt utformad och har en logisk placering i avtalstexten. För en konsument eller i relationen mellan ett stort företag och en mindre näringsidkare kan det ligga annorlunda till. Hursomhelst innebär klausulens tyngande karaktär att när den ingår som en del av ett standardavtal ställs högre krav än vanligt för att klausulen ska anses inkorporerad i avtalet. Utgångspunkten är att motparten ska ha tagit del av villkoret, och om så inte skett måste den part som tillhandahållit standardvillkoren kunna visa att man gett motparten alla förutsättningar att ta del av dessa om klausulen ska kunna "räddas."

Standardvillkor anses över lag inte kunna slå ut individuellt framförhandlade villkor, oavsett om dessa är uttryckta i det skriftliga avtalet eller muntligen. Eftersom integrationsklausulens syfte är att sätta muntliga uppgifter och överenskommelser som gjorts vid eller före avtalsslutet ur spel, finns här en konflikt. Bernitz har inte uttalat sig specifikt om detta, men skulle förmodligen anse att integrationsklausulen här måste vika då han över lag jämför den med en friskrivning. Just vad gäller integrationsklausuler i standardavtal framstår detta som en rimlig lösning. En muntlig överenskommelse måste anses spegla en gemensam avsikt hos avtalsparterna, medan ett villkor i ett standardavtal som bifogas huvudavtalet typiskt sett speglar den tillhandahållande partens avsikter och intressen. Enligt PECL utgör en integrationsklausul i ett standardavtal bara en presumtion för att avtalet är fullständigt och inte får ändras, och omständigheterna runt avtalsslutet kan motbevisa presumtionen. Att parterna muntligen kommit överens om något som avviker från standardavtalet bör – om det kan bevisas – bryta presumtionen och leda till att integrationsklausulen förlorar sin betydelse. Även Adlercreutz verkar vara inne på detta spår då han menar att integrationsklausulens rättsverkan förutsätter att den inte införts "slentrianmässigt" i avtalet. Möjligen kan man tänka sig att upprätthålla integrationsklausulen hårdare om standardavtalet ifråga tagits fram av

representanter från köpar- och säljarhåll gemensamt. Avsikten att utelämna muntliga uppgifter ur avtalet kan då ses som ömsesidig eftersom standardavtalet är avsett att vara balanserat.

Vad i övrigt gäller tolkningen av klausulen innebär dess tyngande karaktär att oklarhetsregeln bör tillämpas hårt. I den mån integrationsklausulen är otydligt utformad eller motsägs av andra villkor i avtalet bör risken för detta bäras av den part som utformat klausulen.

Utöver dessa mer allmänna tolkningsprinciper kan tolkningen av klausulen också påverkas av parternas agerande och tillämpning av klausulen. I AD 2007 nr 86 ansågs integrationsklausulen inte ha slagit ut en tidigare överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagaren, eftersom arbetsgivaren i handling visat sig acceptera ett agerande som låg i linje med den tidigare överenskommelsen. Resonemanget från AD är kanske inte rakt av applicerbart på en B2B-relation. Inom arbetsrätten är en grundtanke att arbetstagaren intar en underlägsen ställning i förhållande till arbetsgivaren och är i behov av skydd, och det kan ha påverkat domstolen att tolka integrationsklausulen restriktivt. Kärnan i avgörandet är dock att man vid tolkningen inte kan stanna vid klausulens lydelse utan måste försöka finna partsavsikten bakom den. Här kan uppenbarligen tillämpningen av det färdiga avtalet få stor betydelse. Enligt PECL kan möjligheten att åberopa integrationsklausulen gå förlorad genom konkludent handlande, och även Ramberg anlägger denna syn i *Avtalslagen 2010*. von Post anser att den som visar sin motpart kulans inte hur som helst kan "backa" till en hård tillämpning av avtalsvillkoren. Det sammantagna intrycket är att en integrationsklausul som inte tillämpas konsekvent kommer att förlora sin effekt.

De flesta författare som skrivit om integrationsklausuler och 36 § AvtL framhåller två saker: å ena sidan torde inte integrationsklausulen vara oskäligen per definition, å andra sidan kan 36 § användas vid missbruk av integrationsklausuler. I förarbetena till 36 § sägs att oskälighetsbedömningen kan påverkas av tvingande lagstiftning på närliggande rättsområden. Integrationsklausulen strider mot centrala principer i tvingande konsumenträttslig lagstiftning. Integrationsklausulen kan därför komma att bedömas som oskäligen även i B2B-avtal, om relationen mellan parterna i något avseende liknar den mellan en näringsidkare och en konsument. Här får man se till sådana saker som vilken erfarenhet respektive part har av avtalsförhandlingar, om någon av dem har ett stort övertag i juridisk know-how osv. En annan faktor som kan göra 36 § tillämplig är värdet av förmånerna på ömse sidor i avtalet. Om avtalet som helhet gynnar den ena parten klart mer kan detta, särskilt i kombination med andra omständigheter, tala för jämkning. Även en inkonsekvent tillämpning av klausulen kan leda till jämkning. Här överlappar oskälighetsbedömningen den dolda kontroll som sker tolkningsvägen. I AD 2007 nr 86 sattes integrationsklausulen ur spel genom att domstolen genom

tolkning fann att den inte uteslöt tidigare överenskommelser, men ett liknande resultat hade troligen kunnat nås med en tillämpning av 36§ AvtL.

Vad gäller integrationsklausulens rättsverkan tycks det råda konsensus om att klausulen inte hindrar att domstolen använder sig av förhandlingar och uttalanden före avtalsslutet för att tyda eller precisera avtalstexten. Alla medel är så att säga tillåtna för att fastställa vad parterna menat med den skriftliga överenskommelsen, ja det är rent av en skyldighet för domstolen att göra detta, som Gorton uttrycker sig.

Mer komplicerad är frågan om domstolen kan korrigera eller fylla ut det skriftliga avtalet med avtalspreliminärerna. I angloamerikansk rätt hindrar integrationsklausulen att det skriftliga avtalet motsägs, ändras eller kompletteras grundat på avtalspreliminärerna. De flesta författare tycks mena att *utgångspunkten* bör vara att samma sak gäller i Sverige. Hellner skriver t.ex. att motiven bakom en integrationsklausul är att se som legitima även enligt svensk rätt. Adlercreutz och Gorton skriver att parternas frihet att utforma avtalet och fördela risk ska respekteras så långt möjligt. Bernitz verkar ha en avvikande uppfattning och menar att klausulen normalt sett inte kan ta bort det ansvar för uppgifter som gäller enligt KöpL. Bernitz behandlar integrationsklausulen på samma sätt som en allmän friskrivning, och det är möjligen en väl negativ syn. Friskrivningsklausuler kännetecknas av att ensidigt gynna den ena av avtalsparterna. Integrationsklausulen kan visserligen också vara ensidig, men den kan också vara uttryck för en vilja från båda parter att skapa förutsägbarhet och begränsa processkostnaderna. Stor betydelse bör här läggas vid om klausulen varit föremål för individuella förhandlingar eller utgör ett standardvillkor. I det sistnämnda fallet är Bernitz syn rimlig. När klausulen är tydlig och utformad av parterna gemensamt bör den, som Håstad menar, ha företräde framför uppgiftsansvaret.

Det är motiverat att behandla preciserande tolkning och korrigering olika om man betänker vad klausulens syfte är. När två näringsidkare tar in en integrationsklausul i sitt avtal är det ofta för att man vill kunna överblicka förpliktelseerna och bli av med den osäkerhet som långa förhandlingar skapar. Parterna kan därmed ha accepterat risken att gå miste om förmåner som inte ingår i det skriftliga avtalet, de har gjort en medveten riskfördelning. Däremot kan parterna knappast ha avsett att integrationsklausulen skulle hindra att avtalet får en för utomstående begriplig innebörd.

Om man accepterar att integrationsklausulen som utgångspunkt skyddar avtalet från ändringar och tillägg grundat på avtalspreliminärerna, blir frågan hur långt detta skydd sträcker sig. Ramberg anser att "ibland kan det vara oskäligt att inte låta en tidigare lämnad uppgift påverka avtalet." I angloamerikansk rätt finns olika undantag till "the parol evidence rule" för att undvika oskäliga resultat. Till att börja med kan ett avtal som blivit uppenbart felaktigt utformat genom skrivfel eller

dyl. rättas till genom "reformation"/"rectification", även om avtalet är försett med en integrationsklausul. Integrationsklausulen hindrar inte heller en part från att åberopa och föra bevis om att avtalet är ogiltigt. Bland ogiltighetsgrunderna finns i både amerikansk och engelsk rätt "misrepresentation", dvs. att någon av parterna lämnat en kvalificerat oriktig faktauppgift och motparten ingått avtalet på premissen att den stämde.

Vad gäller oavsiktliga skrivfel i avtalet torde dessa i svensk rätt kunna lösas antingen genom misstagsreglerna i AvtL eller genom tolkning av avtalet, beroende på vad felet består i. Om t.ex. en av parterna gör ett förklaringsmisstag blir förklaringen enligt 32§ AvtL inte bindande om motparten var i ond tro, och detta kan en integrationsklausul inte förändra då ogiltighetsreglerna i 3 kap. AvtL är tvingande. Och om parterna gemensamt utarbetat en formulering i avtalet som i efterhand visar sig betyda något annat än de avsåg, följer av allmänna avtalsrättsliga principer att den gemensamma partsavsikten ska sättas före avtalets objektiva lydelse.

Svårare blir situationen när en uppgift som lämnats under förhandlingarna utelämnats ur avtalet, och parterna har olika uppfattningar om vad detta innebär. För diskussionens skull vill jag exemplifiera med ett rättsfall som inte rörde integrationsklausuler, men som hade kunnat ge upphov till precis denna problematik. I NJA 2001 s. 309 hade ett tågåkeri köpt in smörjolja från ett företag som tillhörde en större kedja som handlade med industriprodukter. Åkeriet hade före affären förklarat för motpartens representant att smörjoljan inte fick innehålla zink eftersom lokomotivens motorer hade silverlegerade lager som kunde skadas av detta ämne. Trots detta levererades zinkhaltig olja vilket ledde till att en av motorerna exploderade efter ett halvårs användning. Den centrala rättsfrågan HD hade att ta ställning till var om åkeriets rätt till ersättning var begränsad till ersättning för att oljan var felaktig, eller om även produktskadan på lokomotivet skulle ersättas. Men låt oss leka med tanken att åkeriet och säljaren upprättat ett skriftligt avtal med en integrationsklausul, och att det i avtalet funnits uppgifter om oljeproduktens beteckning och volym, men ingenting om dess zinkhalt. Det är ett rimligt scenario, då zinkhalten, enligt vad parterna uppgav, aldrig var på tal när åkeriet gjorde sin beställning, utan endast under tidigare diskussioner mellan parterna.

Om integrationsklausulen i detta läge skulle gälla fullt ut, skulle det i princip innebära att åkeriet varit tvungna att uppfylla avtalet och betala för smörjoljan och att inga felpåföljder kunnat göras gällande mot säljaren. Ett sådant utfall skulle nog de flesta jurister ha svårt att acceptera. Men frågan är hur man i detta läge skulle komma runt integrationsklausulen? De övriga omständigheterna i rättsfallet erbjuder ingen självklar grund för att jämka eller ingripa tolkningsvägen mot klausulen: avtalet ingicks mellan två kommersiella aktörer med stor erfarenhet av avtalsförhandlingar, värdet av prestationerna å omse sidor var av allt att döma likvärdigt och i vårt hypotetiska scenario får vi utgå

från att avtalet och integrationsklausulen tillämpades konsekvent fram till dess att smörjoljans katastrofala konsekvenser visade sig.

Om/när en svensk domstol i framtiden ställs inför en liknande problematik, ser jag ett par tänkbara vägar att hindra integrationsklausulen från att få orimliga konsekvenser.

Till att börja med skulle domstolen kunna uttala att integrationsklausuler – trots att de normalt är skäligen och ska respekteras i B2B-förhållanden – inte kan ges verkan mot en lämnad uppgift om denna har tillräckligt hög grad av precision. Gränsen skulle kunna dras vid garantier. I fallet med smörjoljan ansågs säljarens representant just ha garanterat ("särskilt utfäst") att oljan skulle vara zinkfri, och om man anser att garantier alltid måste gå före en integrationsklausul skulle konsekvensen bli att köparen både kunde kräva skadestånd och göra övriga felpåföljder gällande.

En annan tänkbar väg är att snegla mot förutsättningsläran. Om en förutsättning inverkat bestämmande på en part att ingå avtalet, och varit synlig för motparten, och omständigheterna är sådana att det är skäligt att lägga risken för förutsättningsfelet på motparten, ska denna förutsättning ges relevans även om den inte ingår i avtalet. Förutsättningsläran hade förmodligen passerat mindre bra i den beskrivna hypotetiska situationen eftersom den endast kan leda till hela avtalets ogiltighet, men inte jämkning eller skadestånd. Men om en integrationsklausul skulle innebära att en för den ena parten helt grundläggande förutsättning för avtalet förfelas, kan man tänka sig att använda förutsättningsläran för att befria denne från avtalet.

Slutligen finns alltid 36 § AvtL. Enligt denna kan avtalet vara oskäligt med hänsyn till omständigheter som antingen förelegat vid avtalets tillkomst, eller inträffat senare. Om en uppgift av central betydelse som lämnats under förhandlingarna visat sig vara oriktig och detta lett till allvarliga konsekvenser, kan det vara oskäligt mot en avtalspart att denne sedan skulle vara bunden av ett skriftligt avtal som inte ålägger motparten kontraktsrättsligt ansvar för denna uppgift. 36 § AvtL har dock den nackdelen att den är så bred att en tillämpning av den i en situation som den beskrivna inte skulle leda till någon mer konkret slutsats än den av Ramberg företrädde linjen att "ibland kan det vara oskäligt att inte låta en tidigare lämnad uppgift inverka på avtalet."

Det vore önskvärt om den svenska rättstillämparen å ena sidan klargjorde att integrationsklausuler (som fyller vissa krav med avseende på tydlighet och jämlikhet i avtalsrelationen) normalt är giltiga, å andra sidan ställde upp konkreta riktlinjer för när undantag ska göras och avtalspreliminärerna tillåtas påverka avtalet, så som gjorts i angloamerikansk rätt. Ett sådant klargörande kan dock låta vänta på sig eftersom integrationsklausuler framförallt förekommer i B2B-avtal, där tvister oftare löses genom skiljedomar eller förlikningar än genom domstolsavgöranden.

Allmänna principer för tillämpningen av integrationsklausuler i svensk rätt

Denna uppsats ska avslutas med att kort och förenklat beskriva ett antal allmänna principer för tillämpningen av integrationsklausuler i svensk rätt. De är utarbetade av författaren och grundas på de slutsatser som dragits i uppsatsen. Förhoppningsvis har de ett pedagogiskt värde för den som vill skaffa sig en överblick över området eller fördjupa sig ytterligare i någon aspekt av problemet.

Utgångspunkter för tillämpningen av integrationsklausuler i svensk rätt är:

- 1 §** Integrationsklausuler är som utgångspunkt giltiga och skäliga i kommersiella avtal
- 2 §** Vid tolkningen av ett avtal som innehåller en integrationsklausul ska generellt större vikt fästas vid det skriftliga dokumentet och mindre vikt vid avtalspreliminärerna
- 3 §** Vid tolkningen av det skriftliga avtalet får avtalspreliminärerna användas för att precisera och tyda textens lydelse. De får endast i undantagsfall användas för att motsäga, korrigera eller fylla ut avtalet

Integrationsklausulen riskerar att borttolkas, jämkas eller ges en restriktiv tillämpning när:

- 4 §** Klausulen utgör ett standardvillkor som inte kommit till motpartens kännedom
- 5 §** Klausulens avfattning är otydlig
- 6 §** Avtalet slutits på ojämna villkor, slutits mellan ojämlika parter eller innebär en ojämlik fördelning av avtalsförmåner mellan parterna
- 7 §** Klausulen tillämpats inkonsekvent av en eller båda parter

Domstolen kan i övrigt finna skäl att avvika från integrationsklausulens lydelse för:

- 8 §** Att det skriftliga avtalet måste utfyllas för att vara funktionsdugligt
- 9 §** Att det vore oskäligt att inte låta en lämnad uppgift ingå i avtalet

Bilaga: utdrag av delar ur Restatement (second), UniP, PECL och DCFR som förekommer i uppsatsen

Restatement (second)

Topic 3. Effect Of Adoption Of A Writing

§ 209. Integrated agreements

- (1) An integrated agreement is a writing or writings constituting a final expression of one or more terms of an agreement.
- (2) Whether there is an integrated agreement is to be determined by the court as a question preliminary to determination of a question of interpretation or to application of the parol evidence rule.
- (3) Where the parties reduce an agreement to a writing which in view of its completeness and specificity reasonably appears to be a complete agreement, it is taken to be an integrated agreement unless it is established by other evidence that the writing did not constitute a final expression.

§ 213. Effect of integrated agreement on prior agreements (parol evidence rule)

- (1) A binding integrated agreement discharges prior agreements to the extent that it is inconsistent with them.
- (2) A binding completely integrated agreement discharges prior agreements to the extent that they are within its scope.
- (3) An integrated agreement that is not binding or that is voidable and avoided does not discharge a prior agreement. But an integrated agreement, even though not binding, may be effective to render inoperative a term which would have been part of the agreement if it had not been integrated.

§ 214. Evidence Of Prior Or Contemporaneous Agreements And Negotiations

Agreements and negotiations prior to or contemporaneous with the adoption of a writing are admissible in evidence to establish

- (a) that the writing is or is not an integrated agreement;
- (b) that the integrated agreement, if any, is completely or partially integrated;
- (c) the meaning of the writing, whether or not integrated;
- (d) illegality, fraud, duress, mistake, lack of consideration, or other invalidating cause;
- (e) ground for granting or denying rescission, reformation, specific performance, or other remedy.

UniP

Article 2.1.17 (Merger clauses)

A contract in writing which contains a clause indicating that the writing completely embodies the terms on which the parties have agreed cannot be contradicted or supplemented by evidence of prior statements or agreements. However, such statements or agreements may be used to interpret the writing.

PECL

Article 2:105: Merger Clause

- (1) If a written contract contains an individually negotiated clause stating that the writing embodies all the terms of the contract (a merger clause), any prior statements, undertakings or agreements which are not embodied in the writing do not form part of the contract.
- (2) If the merger clause is not individually negotiated it will only establish a presumption that the parties intended that their prior statements, undertakings or agreements were not to form part of the contract. This rule may not be excluded or restricted.
- (3) The parties' prior statements may be used to interpret the contract. This rule may not be excluded or restricted except by an individually negotiated clause.
- (4) A party may by its statements or conduct be precluded from asserting a merger clause to the extent that the other party has reasonably relied on them.

Article 5:102: Relevant Circumstances

In interpreting the contract, regard shall be had, in particular, to:

- (a) the circumstances in which it was concluded, including the preliminary negotiations;
- (b) the conduct of the parties, even subsequent to the conclusion of the contract;
- (c) the nature and purpose of the contract;
- (d) the interpretation which has already been given to similar clauses by the parties and the practices they have established between themselves;
- (e) the meaning commonly given to terms and expressions in the branch of activity concerned and the interpretation similar clauses may already have received ;
- (f) usages; and⁶¹
- (g) good faith and fair dealing

DCFR

II. – 4:104: Merger clause

- (1) If a contract document contains an individually negotiated term stating that the document embodies all the terms of the contract (a merger clause), any prior statements, undertakings or agreements which are not embodied in the document do not form part of the contract.

(2) If the merger clause is not individually negotiated it establishes only a presumption that the parties intended that their prior statements, undertakings or agreements were not to form part of the contract. This rule may not be excluded or restricted.

(3) The parties' prior statements may be used to interpret the contract. This rule may not be excluded or restricted except by an individually negotiated term.

(4) A party may by statements or conduct be precluded from asserting a merger clause to the extent that the other party has reasonably relied on such statements or conduct.

Käll- och litteraturförteckning

Rättsfall

Svenska rättsfall

NJA II 1915 nr 5 s.251
NJA 1961 s.490
NJA 1979 s.401
NJA 1979 s.790
NJA 1980 s.398
NJA 1981 s.984
NJA 1981 s.1255
NJA 1991 s.808
NJA 2001 s. 309
NJA 2005 s.142
AD 2007 nr 86

Engelska rättsfall

Allen v. Pink 1838
Hutton v. Watling 1948
Inntrepreneur Pub Co v. East Crown Ltd, 2000 LTD 2 Lloyds Rep 611
Shogun Finance Ltd v. Hudson, 2003 UKHL 62

Amerikanska rättsfall

General Aviation v Cessna Aircraft Co, United States Court of Appeals, 13 F.3d 178 (6th Circuit 1993).
Betaco, Inc. v. Cessna Aircraft Co. 103 F.3d (7th Cir. 1996)
Bakery and Confectionery Union and Industry Intern. Pension Fund v. Ralph's Grocery Co., 118 F.3d 1018 (4th Cir. 1997)
ADR North America, L.L.C. v. Agway, Inc., 303 F.3d 653, (6th Cir. 2002).

Litteratur

Adlercreutz, Axel, Avtalsrätt II, femte upplagan, Lund, 2001

[Citeras Adlercreutz II]

Adlercreutz, Axel, Om den rättsliga betydelsen av skriftlig avtalsform och om integrationsklausuler, Festskrift till Jan Ramberg, Stockholm, 1996, s. 17 ff.

[Citeras Adlercreutz i Festskrift till Ramberg]

Bernitz, Ulf, Standardavtalsrätt, sjunde upplagan, Vällingby, 2004.

[Citeras Bernitz]

Cartwright, John, Contract Law: An introduction to the English Law of Contract for the Civil Lawyer, Oxford and Portland, 2007

[Citeras Cartwright]

Chitty, Joseph, Chitty on Contracts: General Principles, tjugosjunde upplagan, London, 1994.

[Citeras Chitty]

Dahlman, Christian, Glader, Marcus, Reidhav, David, Rättsekonomi, Lund, 2008.

[Citeras Dahlman, Glader & Reidhav]

Ekelöf, Per Olof, Rättegång, fjärde häftet, sjätte upplagan, Vällingby 2009

[Citeras Ekelöf IV]

Farnsworth, E. Allan, Farnsworth on Contracts Vol. II, andra upplagan, New York, 1990.

[Citeras Farnsworth]

Gorton, Lars, Merger clauses in business contracts, Festskrift till Lars Heuman, Stockholm, 2008, s. 181 ff.

[Citeras Gorton]

Grauers, Folke, Fastighetsköp, artonde upplagan, Lund 2007

[Citeras Grauers]

Hellner, Jan, The parol evidence rule och tolkning av skriftliga avtal i svensk rätt, Festskrift till Bertil Bengtsson, Stockholm, 1993, s. 185 ff.

[Citeras Hellner i Festskrift till Bengtsson]

Hellner, Jan, Hager, Richard & H Persson, Annina, Speciell avtalsrätt II Kontraktsrätt, 1:a häftet, 5:e upplagan, Mölnlycke 2010

[Citeras Hellner, Hager & Persson]

Håstad, Torgny, Den nya köprätten, femte upplagan, Uppsala 2003

[Citeras Håstad]

Karlgren, Hjalmar, Kutym och rättsregel, Svensk Juristtidning, 1961, s. 296-299.

[Citeras Karlgren i SvJT 1961]

Law Comission, Law of Contract: The Parol Evidence Rule, Report nr 154, 1986

[Citeras Law Com. No. 154]

Lehrberg, Bert, Avtalsolkning, fjärde upplagan, Uppsala, 2006.

[Citeras Lehrberg]

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, Allmän Avtalsrätt, åttonde upplagan, Vällingby 2010

[Citeras Ramberg]

Sandgren, Claes, Rättsvetenskap för uppsatsförfattare, andra upplagan, Vällingby 2007

[Citeras Sandgren]

Sjöman, Erik, Ett rättsfall om integrationsklausuler, SvJT 2008, s. 571 ff.

[Citeras Sjöman i SvJT 2008]

Sjöman, Erik, Integrationsklausuler och dispositiv rätt, JT 2002/03, s. 935 ff.

[Citeras Sjöman i JT 2002]

Treitel, Guenter Heinz, The Law of Contract, tionde upplagan, London, 1999.

[Citeras Treitel]

von Post, Claes-Robert, Studier kring 36§ avtalslagen med inriktning på rent kommersiella förhållanden, Stockholm, 1999.

{Citeras von Post]

Elektroniska källor

Ramberg, Christina, *Avtalslagen 2010*. Tillgänglig på följande adress, där författaren tog del av den vid ett antal tillfällen mellan 20/01/13 – 17/05/13

<http://www.avtalslagen2010.se/>

J. Michael Goodson Law Library, Uniform Commercial Code, 2011 (pdf). Tillgänglig på följande adress, där författaren tog del av den 23/02/13

<http://law.duke.edu/lib/researchguides/pdf/ucc.pdf>

Harvard Law School, Secondary Sources: ALRs, Encyclopedias, Law Reviews, Restatements, & Treatises. Tillgänglig på följande adress, där författaren tog del av den 23/02/13

<http://libguides.law.harvard.edu/content.php?pid=103327&sid=1036651>